

**”VOIMME TEHDÄ MITÄ TAHANSA”
VALTAISTUMINEN INTIALAISNAISTEN SILMIN**

Anastasia Laitila

Opinnäytetyö
Marraskuu 2006
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaaliturvan ja -palvelujen
suuntautumisvaihtoehto
Pirkanmaan ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Pirkanmaan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaaliturvan ja -palvelujen suuntautumisvaihtoehto

LAITILA ANASTASIA:

”Voimme tehdä mitä tahansa.” Valtaistuminen intialaisnaisten silmin.

Opinnäytetyö 56 s.
Marraskuu 2006

Tämän tutkimuksen aiheena on empowerment; valtaistuminen sekä sen kokemukset. Valtaistumista tarkastellaan sekä erilaisista tutkimusorientaatioista että kokemuksista käsin. Kokemuksellisuus perustuu kahden intialaisen naisryhmän haastatteluun. Tavoitteena on tarkastella sitä, miten nämä naiset ymmärtävät valtaistumisen ja kuinka sitä voi heidän mielestään edistää. Valtaistumista tarkastellaan yhteisöllisenä prosessina.

Laaja teoreettinen viitekehys tarkastelee erilaisia tutkimusorientaatioita valtaistumiseen. Käsitettä lähestytään erilaisista näkökulmista (ammattillinen, omaehtoinen, yksilö- tai yhteisökeskeinen, vuorovaikutuksellinen jne.), jolloin lukijalla on mahdollisuus muodostaa niistä oma näkemyksensä.

Kokemukselliseen osioon on haastateltu kahta naisryhmää Etelä- ja Pohjois-Intiasta, yhteensä 11 naista. Haastatteluissa on sekä pyydetty heitä selittämään, miten he ymmärtävät valtaistumisen, että analysoitu käsitettä naisten kokemusten kautta. Haastattelut tukevat teoreettista aineistoa, jonka perusteella valtaistumisessa keskeistä on omien voimavarojen jaitsevarmuuden löytäminen. Ne kuitenkin todentavat myös, että yksilön valtaistuminen on riippuvaista hänen ympäristöstään ja siinä tapahtuvista muutoksista. Haastattelemieni naisten kokemus valtaistumisesta on myös tuottanut tarpeen edistää muiden valtaistumista.

Avainsanat: Valtaistuminen, voimaantuminen, empowerment, naiset, yhteisöllisyys, kokemusasiantuntijuus, Intia, vertaistuki, oma-apu, ryhmätoiminta.

ABSTRACT

Pirkanmaa Polytechnic
Degree Programme in Social Services
The Specialization Line for Social security and services

LAITILA ANASTASIA:

“We can do anything.” Empowerment through the eyes of Indian women.

Bachelor`s thesis 56 pages.
November 2006

This thesis discusses empowerment and experiencing it through a theoretical framework as well as experiences gained by interviewing two Indian women groups. The aim of is to look at how these women understand empowerment and how they think it can be enhanced in other people. Empowerment is here seen as a collective process.

The theoretical framework collects different orientations to empowerment – professional, self-empowerment, focused on the individual or the community – giving the reader a chance to form an opinion of his or her own.

The experiences have been collected by interviewing two women groups from the North and South of India, all together 11 women. They were asked to explain how they understand empowerment. Then the concept of empowerment has been analysed through their experiences. Their experiences back the theories that independence, personal strength, and power are central to empowerment. But they also reveal that a person's empowerment is linked to the community. Being empowered has, for these women, produced a duty to enhance the empowerment of other people.

Key words: Empowerment, women, communality, India, self-help, group activity.

SISÄLLYS

JOHDANTO.....	6
1 ORIENTAATIO EMPOWERMENT-KÄSITTEESEEN.....	8
2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN.....	11
2.1 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA -KYSYMYKSET.....	11
2.2 TUTKIMUSMENETELMÄT.....	12
2.3 TIEDONHANKINTA JA AINEISTOT.....	13
2.4 TUTKIMUSAINESTON ANALYYSI.....	16
2.5 HAASTATELTAVIEN TAUSTATIETOJA.....	17
2.5.1 <i>Kaupunkislummien haastatteluryhmä.....</i>	<i>18</i>
2.5.2 <i>Kyliä haastatteluryhmä.....</i>	<i>19</i>
3 NÄKÖKULMIA VALTAISTUMISEEN.....	21
3.1. VALTAISTUMINEN KÄSITTEENÄ.....	22
3.2 AMMATILLINEN JA OMAEHTOINEN VALTAISTUMINEN.....	24
3.3 YKSILÖKESKEINEN VAI YHTEISÖLLINEN LÄHESTYMISTAPA.....	27
3.4 VALTAISTUMINEN VUOROVAIKUTUKSENA.....	31
3.5 VALTAISTUMINEN TILAN LAAJENEMISENA.....	32
3.6 FREIRE: TIEDOSTAMINEN.....	33
3.7 GANDHI: AUTONOMIA.....	35
4 VALTAISTUMISEN KOKEMUKSET.....	37
4.1 KOKEMUSTEN SAMANKALTAISUUS	38
4.2 VALTAISTUMINEN HAASTATELTAVIEN NÄKÖKULMASTA.....	39
4.2.1 <i>Valtaistuminen naisten määrittelemänä.....</i>	<i>39</i>
4.2.2 <i>Vastuu tiedon ja kokemusten jakamisesta.....</i>	<i>40</i>
4.2.3 <i>Lisääntynyt itsenäisyys ja itsevarmuus.....</i>	<i>42</i>
4.2.4 <i>Aviomiehen ja muun yhteisön suhtautuminen.....</i>	<i>44</i>
5 TUTKIMUKSEN ARVIOINTI JALUOTETTAVUUS.....	46
6 PÄÄTÄNTÄ.....	48

LÄHTEET	50
LIITE 1: RYHMÄHAASTATTELUJEN KYSYMYSPOHJA.....	53
LIITE 2: HAASTATELTAVIEN TAUSTAT.....	54

Johdanto

”Ryhmä on niin vahva, että se voi tehdä mitä vain yhteisön ja yksilöiden hyväksi. Työskentelemme kaikkien hyväksi. Käymme viranomaisten luona ja löydämme ratkaisun kaikkiin ongelmiin.”

-Haastattelu 25.1. 2006

Suomalaiset eivät ole tunnettuja kehu- ja kiitoskulttuuristaan. Toteamuksena ”minä pystyn mihin tahansa” tulkitaan helposti itsekehuksi. Mutta entä jos todella uskoisimme voivamme vaikuttaa elämäämme ja ympäristöömme siinä määrin, etteivät suuretkaan muutokset olisi mahdottomia? Minkälainen vaikutus sillä olisi yhteiskunnan syrjäytettyjen ja heidän kanssaan työskentelevien ihmisten elämään?

Tämä opinnäytetyökin on syntynyt uskosta – uskosta siihen, että ihmisillä on valtaa ja eletystä elämästä syntyneitä asiantuntemusta, jota he eivät aina osaa käyttää omaksi ja yhteiseksi hyödyksi. Nukkuva valta on otettava aktiiviseen käyttöön ja tähän ihmiset usein tarvitsevat tukea.

Oma ammatillinen osaamiseni pohjautuu koulutuksen lisäksi monen vuoden kansalaisjärjestötyössä hankittuun käytännön kokemukseen. Ennen kaikkea osaamiseni nojaa kuitenkin uskoon jokaisen ihmisen tekojen vaikutuksista ja pyrkimykseen löytää vaikutuskanavia. Tätä uskoa ovat monelta osin pitäneet yllä vapaaehtois- ja muussa työssä Intiassa tapaamani naisryhmät.

Ensimmäistä kertaa tapasin näitä ryhmiä jouluna 2002 vieraillessani Tamil Nadun osavaltiossa Etelä-Intiassa. Olin tapaamassa Siemenpuusäätiön nimissä kahta säätiölle projektihakemuksen jättänyt järjestöä, joiden keskeinen työmenetelmä on naisten oma-apuryhmien perustaminen ja tukeminen. Tapasin naisia erikseen ja ryhmänä. Heistä oli äärimmäisen ihmeellistä, että olin nuorena naisena matkustanut niin pitkän matkan yksin. Eräs nainen kuvasi, kuinka hän ei ennen oma-apuryhmään liittymistään poistunut edes oman kylänsä kotikadulta ilman miespuolista saattajaa. Silti samat naiset käyvät taistelua laitonta viinanpolttoa ja uhkapelejä vastaan, jotka vievät heidän miehensä ja sitä kautta perheensä elatuksen. He rakentavat talkootyöllä tien kyläänsä, jotta bussille ei tarvitse kävellä kymmentä kilometriä, kun hallitus ei täytä

lupauksiaan. Omalla toiminnallaan nämä naiset muokkaavat vuosisatojen alistavia yhteiskunnallisia rakenteita toisenlaisiksi.

Opinnäytetyöni teema on *empowerment*, josta käytän suomennosta valtaistuminen. Valtaistumisessa keskeisellä sijalla on ihmisten omien vaikutusmahdollisuuksien löytäminen ja vahvistaminen. Intialaiset naisryhmät ovat antaneet itselleni paljon uskoa ihmisten – myös itseni – vaikutusmahdollisuuksiin. Halusin tutkia ja jakaa heidän kokemuksiaan ja ajatuksiaan valtaistumisesta sekä siitä, miten muiden ihmisten valtaistumista voi edistää. Ajatukseni on, että näiden naisten kokemukset eivät ole vain yksilöllisiä vaan samalla universaaleja: niissä on jotakin, jota ihmiset muualla maailmassa tunnistavat ja josta he voivat oppia.

Tarkoitus ei kuitenkaan ole keskittyä Intiaan. Väittämäni on, etteivät asiat ole aina pelkästään paikkaan ja kontekstiin sidottuja, vaan niitä voidaan käsitellä myös sen ulkopuolella – etsiä niiden ydin, jossa saattaa olla jotain universaalia. Ennakkokäsitys asioiden luonteesta ja kulttuurisidonnaisuudesta voi aina muuttua asiaatutkittaessa.

Vaikka tutkimukseni on matka Intiaan, se on samalla matka lukijan mieleen: löydätkö itsestäsi uskon, että sinä tai kanssaihmissesi voi tehdä mitä tahansa, jos uskoo niin? Jos et, voiko sen uskon löytämistä tukea?

1 ORIENTAATIO EMPOWERMENT-KÄSITTEESEEN

Empowerment on trendikäs termi projektihakemuksissa ja julkisessa keskustelussa. Sana jää kuitenkin helposti vaille sisältöä. Empowermenttiin on monenlaisia lähestymistapoja, kuten vuorovaikutuksellinen, yksilökeskeinen, yhteisöllinen, omaehtoinen tai ammatillinen. Pyrin tarkastelemaan empowermentia usean lähestymistavan kautta, sivuten muitakin kuin sosiaalialan orientaatioita. Tämä antaa myös lukijalle enemmän mahdollisuuksia muodostaa oma näkemyksensä käsitteen sisällöstä.

Empowerment-käsitteellä on monia historiallisia juuria. Barbara Levy Simon (1994) esimerkiksi katsoo käsitteen syntyneen varhaisessa setlementtityössä 1900-luvun alkupuolella. Setlementtiliike lähestyi kaupungistumisen ja teollistumisen aiheuttamia ongelmia aluksi kristillisen palvelun näkökulmasta ja lopulta sosiaalista yhteistoimintaa korostaen. Setlementtityön ajatuksena oli työskennellä yhdessä slummien asukkaiden kanssa. Sosiaalisia ongelmia tuottavia rakenteita pyrittiin muuttamaan luomalla yhteisöllisiä rakenteita ja toimintoja. Työn aloitti Lontoossa Samuel Barnett, joka yhteisöaktivistien ja opiskelijoiden avulla aloitti slummityön erillisessä pisteessä, Setlementtitalossa. Setlementtityöntekijät katsoivat, että paras tapa auttaa köyhiä oli oppia ensiksi ymmärtämään slummien asukkaiden elämäntapaa ja kohdata ihmiset tasavertaisesti. (Toikko 2005, 96, 100-102.)

Setlementtityöntekijät pyrkivät välttämään ajatusta, että ulkopuoliset ihmiset tietäisivät ratkaisun slummien asukkaiden ongelmiin. Setlementtitalossa toteutettiin toimintaa, joka asukkaista tuntui mielekkäältä. Kansalaisia lähestyttiin heidän omilla ehdoillaan. Ihanteena oli asukkaiden vaikutusmahdollisuuksien lisääminen sekä ihmisten aktivoiminen oman elämänsä valtiaiksi. Setlementeissä syntyi myös ajatus siitä, että sosiaalinen koheesio – yhtenäisyys – ehkäisisi sosiaalisia ongelmia. Suomeen Setlementtiliikkeen toi Sigfried Sirenus 1910-luvulla. Hänen alulle panemansa setlementtityö oli kristillissosiaalista työtä työväestön ehdoilla, tavoitteena tuottaa ”ihmisarvoisempi, sosiaalisempi, henkisempi elämäntyö ja elämänsisällisyys”. (Toikko 2005, 101, 109-114.)

Robert Adams (2003, 18-19) liittää empowerment-käsitteeseen myös oma-aputoiminnan ja vastavuoroisen avun perinteen. Oma-apu voidaan määritellä prosessina, ryhmänä tai yhdistyksenä. Se saattaa ihmiset yhteen, tai antaa puitteet joissa jakaa kokemuksia tai ongelmia

niin omaksi kuin yhteiseksi eduksi. Suomessa puhutaan yleensä vertaistuesta ja -ryhmistä, joissa samankaltaisessa elämäntilanteessa olevat ihmiset tukevat toisiaan ilman ammattiauttajia.

Tavanomaisin tulkinta on, että empowermentin käsite syntyi Yhdysvalloissa 1960-70-lukujen yhteiskunnallisten liikkeiden, radikaalin sosiaalityön ja feministisen liikkeen myötä. Radikaalissa sosiaalityössä on nähty sosiaalityöntekijän tehtäväksi heikkojen ja alistettujen ryhmien aseman parantaminen, heidän äänensä vahvistaminen, rinnalle asettuminen ja toimijuuden mahdollistaminen. Radikaali, valtaistumiseen tähtäävä sosiaalityö on käytännössä ymmärretty pääasiassa ryhmämuotoisena tai yhteisöllisenä työnä ja rakenteellisena vaikuttamisena. Tutkijoiden ja eri suuntausten kesken on kuitenkin erimielisyyttä siitä, mikä on yhteiskunnallisen alistuksen ja eriarvoisuuden keskeisin perusta – yhteiskuntaluokka, etnisuus vai sukupuoli? (Kuronen 2004, 280.)

Tutkimuksellisenä käsitteenä empowerment löytyy sosiaalityön lisäksi kehitysmaa- ja naistutkimuksesta sekä yhteiskunnallisesta toimintatutkimuksesta. Termi esiintyy kasvatuksen ja koulutuksen käytännöissä ja tutkimuksessa sekä terveyskasvatusprojekteissa. Suomalaisessa sosiaalityössä käsite on kuitenkin melko uusi. (Kuronen 2004, 277-278.) Ajatuksen toi suomalaiseen keskusteluun ensimmäisten joukossa Mirja Satka, joka kirjoitti vuonna 1993 sosiaalityön tekemisen kokemuksistaan Yhdysvalloissa. Satka käytti empowerment ja *advocacy*-käsitteistä käännoästä ”kansalaiskeskeinen sosiaalityö”, joiden periaatteina ovat ihmisten vahvistaminen sekä sosiaalisten ongelmien yhteiskunnallistaminen. (Harju-Tolppa 2004, 15.)

Intialaisena näkökulmana empowermentiin voi liittää Mohandas Gandhin (1869–1948) ajatuksen autonomiasta, *swaraj* (itsehallinto). Swaraj liittyi Intian vapaustaisteluun brittiläisten hallinnosta ja länsimaisista instituutioista, mutta se tarkoittaa myös elämän hallinnan siirtämistä instituutioilta ihmisille itselleen – kasvanutta itsekunnioitusta, vastuuntuntoa ja kykyä itsensä tiedostamiseen. ”It is swaraj when we learn to rule ourselves – Swaraj on sitä, että opimme hallitsemaan itse(ämme).” Gandhi käytti syrjäytetyistä ihmisistä nimitystä *Last Person*, jonka voi suomentaa esimerkiksi vähäväkiseksi: ihminen on yhteisössään sosiaalisesti ja rakenteellisesti heikoimmassa asemassa. Hänen elämänsä muutos tuntuu mahdottomalta, koska se vaatisi suuria muutoksia myös yhteisössä ja yhteiskunnassa. Swaraj oli pyrkimystä mahdollistaa tämä muutos. Näkökulmani valtaistumiseen onkin yhteisöllinen: miten yksilöiden valtaistuminen vaikuttaa yhteisöön ja hänen rooliinsa siinä; kuinka yhteisön valtaistuminen vaikuttaa yhteiskuntaan.

Suomessa suositaan paljon käsitettä *elämänhallinta*, joka mielestäni rinnastuu valtaistumiseen. Vaikka käsitteet eivät täysin vastaa toisiaan, niissä on paljon samaa. Elämänhallinta on yksilön valtaistumista painottava käsite. Sillä tarkoitetaan yksilön ymmärrystä oman elämänsä kulkuun vaikuttavista tekijöistä ja siitä, millä tavoin hän itse kykenee elämäänsä vaikuttamaan, sekä kykyä asettaa tämän ymmärryksen valossa realistisia tavoitteita ja toimia niiden saavuttamiseksi (Heinonen 1998, 29-30). Valtaistuminen ei kuitenkaan koske vain yksilöä, vaan viittaa yksilön, ryhmän tai yhteisön tietoisuuden lisääntymiseen toimintakyvystään ja vaikutusmahdollisuuksistaan. Tietoisuuden lisääntyminen johtaa toimintaan ja näin parantaa elämänlaatua.

Lähtökohtani on, että elämänhallinta sisältyy valtaistumiseen tai on yksi sen ulottuvuus. Monissa suomalaisissa projekteissa tai palveluissa puhutaan elämänhallinnan parantamisesta, mutta sisältöä tarkastellessa voitaisiin aivan hyvin puhua valtaistumisesta. Esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan palvelu ei ole varsinaisesti kuntoutusta eikä työllistämistoimenpide, mutta tavoitteiltaan ja työotteeltaan selvästi asiakkaan valtaistumiseen tähtäävää.

Länsimaisessa sosiaalityössä valtaistumisen käsitettä tarkastellaan mielellään ammattilaisen ja asiakkaan välisenä yksilötyönä. Tuomalla esiin ryhmätoimintaan ja sosiaaliseen asemaan liittyviä valtaistumisen kokemuksia Intiasta pyrin herättämään keskustelua käsitteestä ja työotteista myös Suomessa. Asiakas voi hyötyä työotteesta, jossa avoimesti asetetaan tavoitteiksi hänen voimavarojensa ja vaikutusmahdollisuuksiensa kasvattaminen suhteessa muihinkin kuin häneen itseensä. Se voi myös auttaa tuomaan asiakastyöhön näkökulman asiakkaan omasta vastuusta yhteiskunnan jäsenenä.

2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

Opinnäytetyöni aihetta miettiessäni halusin hyödyntää ammatillisen koulutuksen lisäksi pitkää kansalaisjärjestökokemustani ja siitä saamiani kokemuksia. Toimiessani yhteistyössä intialaisten kansalaisaktivistien kanssa on omassa ajattelussani alkanut korostua Gandhin *Last Person First* –ajattelu: yhteisön ja yhteiskunnan viimeisen, heikoimmassa asemassa olevan tulisi olla ajatuksissamme ensimmäinen. Ideologia sopii pohjoismaiseen hyvinvointivaltiomalliin, mutta ei aina käytännössä toteudu. Yhteiskunnan vähäväkisillä on monesti heikoimmat mahdollisuudet eikä riittävästi voimavaroja vaatia ja valvoa oikeuksiensa toteutumista.

Halusin opinnäytetyössäni kuitenkin rikkoa toiseuden asetelmaa ja tuoda esiin syrjäytettyjen ihmisten vahvuuksia ja onnistumisen kokemuksia. Pyrin näkemään asiat kokonaisuuksina ja ihmiset niihin vaikuttavina toimijoina. Siksi päädyin valitsemaan opinnäytetyöni aiheeksi empowermentin ja kokemukset siitä niiden näkökulmasta, joiden elämän hallinnasta on kysymys.

Tässä luvussa esitellään tutkimustehtävä ja -kysymykset. Lisäksi taustoitetaan tutkimuksen syntyä ja siinä käytettyjä menetelmiä sekä aineistoja.

2.1 Tutkimustehtävä ja -kysymykset

Tutkimukseni tarkoitus on tarkastella empowermentin käsitettä erilaisten tutkimusorientaatioiden sekä intialaisten naisten haastattelujen näkökulmista. Aineisto koostuu siis teoreettisesta viitekehyksestä ja temahaastatteluista.

Tutkimuskysymykseni ovat

- miten empowermentin käsite ymmärretään erilaisissa tutkimuksissa
- miten intialaiset naiset ymmärtävät ja kokevat valtaistumisen
- millaisin keinoin tai menetelmin valtaistumista voi välittää eteenpäin toisille

2.2 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen analyysissä aineistoa tarkastellaan usein kokonaisuutena, jonka ajatellaan valottavan jonkin sisäisesti loogisen kokonaisuuden rakennetta. Aineistoa tarkastellessa kiinnitetään huomiota vain siihen, mikä on käsillä olevan kysymyksenasettelun ja teoreettisen viitekehyksen kannalta olennaista. Näiden pohjalta tehdään tulkinta kokonaisuudesta. (Alasuutari 2001, 21-23; 27.)

Laadullinen aineisto rakentuu kenties vaikeasti mitattavasta tutkimusaineistosta, mutta korostaa teoriapitoisuutta kaiken tutkimuksen lähtökohtana. Laadullinen analyysi siis nojaa havaintojen teoriapitoisuuteen: millainen yksilön käsitys ilmiöstä on, millaisia merkityksiä sille annetaan tai millaisia välineitä tutkimuksessa käytetään. Kaikki tieto on subjektiivista siinä mielessä, että se perustuu tutkijan ymmärrykseen ja tutkimusasetteluun. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 19.)

Haastattelut (lomake-, teema- ja syvähaastattelut) ovat eräs laadullisen tutkimuksen yleisimmin käytetyistä aineistonkeruumenetelmistä. Käytin tutkimuksessani teemahaastatteluja eli puolistrukturoituja haastatteluja. Niiden etu on, että haastateltaviksi voidaan valita henkilöitä, joilla on kokemusta tai tietoa tutkittavasta aiheesta (Tuomi & Sarajärvi 2004, 76). Teemahaastattelussa edetään etukäteen valittujen keskeisten teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Metodologisesti teemahaastattelu huomioi ihmisten tulkinnat, heidän asioille antamansa merkitykset sekä merkitysten synnyn vuorovaikutussuhteessa (Hirsjärvi ja Hurme 2001, 48).

Teemahaastattelussa pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimustehtävän mukaisesti. Periaatteessa etukäteen valitut teemat perustuvat tutkimuksen viitekehykseen eli aiheesta jo tiedettyyn. Haastattelun avoimuudesta riippuen kysymysten suhde tutkimuksen viitekehyksessä esitettyyn vaihtelee – yhtä lailla voidaan sallia intuitiiviset ja kokemuseräiset havainnot kuin pitäytyä tiukasti vain etukäteen tiedettyihin kysymyksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 77-78.)

Tutkimukseni teemahaastattelut toteutettiin ryhmähaastatteluina joissa oli tulkkina naisryhmiä tukevan kansalaisjärjestön työntekijä. Halusin tehdä haastattelut nimenomaan ryhmissä, jotta näkisin niiden dynamiikan. Ryhmässä naiset alkaisivat ehkä myös keskustella keskenään. Näin on mahdollista saada sellaista tietoa, mikä en ehkä osaisi kysyä. Lisäksi työntekijä osaa tarvittaessa selittää taustoja, mikä olikin molemmissa haastattelutilanteissa hyödyksi.

Ryhmähaastattelut olivat myös käytännöllisin toteutusmuoto, sillä useiden yksilöhaastattelujen tekeminen tulkin kanssa olisi vienyt runsaasti aikaa ja kaikkien voimavaroja.

2.3 Tiedonhankinta ja aineistot

Tutkimukseni teoreettisessa viitekehysessä on lähestytty empowermentia monelta suunnalta, eri tutkijoiden ja teoreetikkojen näkökulmista. Empowerment on käsitteenä lähtöisin läntisestä maailmasta, mutta halusin nostaa esiin myös kehittyvistä maista peräisin olevia näkemyksiä. Näitä ovat muun muassa brasilialaisen Paolo Freiren (1921-1997) sorrettujen pedagogiikka sekä Intiasta Gandhin käsite *swaraj*, autonomia.

Varsinaiseen tutkimusosaan on haastateltu kahta intialaista naisryhmää, joiden toiminnan tavoite on jäsentensä valtaistuminen. Ryhmät koostuvat omassa yhteisössään heikossa asemassa olevista naisista. Valinnan perusteena on ajatus siitä, että heidän kohdallaan valtaistuminen on selvimmin havaittavissa. Toisaalta taas määritelmä ”omassa yhteisössään heikoimmassa asemassa” antaa tilaa suhteellisuudelle – vastaavia haastatteluja voisi tehdä Suomessa esimerkiksi vammaisten tai maahanmuuttajanaisten ryhmissä, sillä he ovat yhteiskuntamme vähäväkisiä.

Alun perin olin yrittänyt hankkia haastateltavia suomalaisten kontaktieni kautta. Ajatuksenani oli saada toiminnasta kuvaa myös suomalaisten pidempikestoisen yhteistyön kautta, eikä vain oman lyhyen kohtaamiseni perusteella. En kuitenkaan löytänyt tällä tavoin tutkimukseeni sopivaa ryhmää, koska hankkeet painottuivat enemmän muihin asioihin kuin tutkimaani teemaan. Siispä kyselin eräällä eteläintialaisten kansalaisjärjestöjen sähköpostilistalla valtaistumiseen liittyvistä hankkeista ja sainkin useita vastauksia. Sain vinkin erään järjestön kiinnostavasta hankkeesta myös Siemenpuusäätiön kautta tutustumaltani intialaiselta kollegalta. Valitsin näistä kollegani suosittelman järjestön, koska sen toiminnasta oli ulkopuolista tietoa. Pohjoisintialaiseen, slummialueilla toimivaan järjestöön tutustuin harjoittelupaikkani kautta.

Tutkimukseni oli riippuvainen liikkumismahdollisuuksistani, sillä päästäkseni tapaamaan haastattelemani naisia, jouduin matkustamaan paljon niin Delhissä kuin Intian sisällä. Ymmärsin paljon paremmin, kuinka tärkeä osa naisten valtaistumista liikkuvuus on, koska itselleni kyky ja rohkeus liikkua yksin olivat valtaistavia kokemuksia. Etelä-Intiaan matkustin

junalla ja erinäisillä muilla välineillä yli 2500 kilometriä. Olen käynyt Tamil Nadun osavaltiossa aikaisemmin, mutta en osaa tamilin kieltä lainkaan, eikä alueen kulttuuri ole minulle yhtä tuttua kuin Pohjois-Intian. Koska olin Intiassa viidettä kertaa, päätin vihdoin opetella käyttämään paikallisbusseja. Se olikin välttämätöntä, sillä asuntoni Delhissä sijaitsi melko syrjässä. Harjoittelun aikana suorittamani tutkimusretket eri yhteisöihin suuntautuivat eri puolille laajaa kaupunkia. Kun ensimmäisen viikon jälkeen aloin hahmottaa kaupunkia uudella tavalla, pystyin liikkumaan yksin usealla liikennevälineellä ja pystyin kommunikoimaan rajallisesti myös hindiksi, koin suunnatonta tyydytystä.

KUVIO 1: Intian kartta. Pääkaupungista Delhistä on 2095 kilometrin matka Tamil Nadun osavaltion pääkaupunkiin Chennaihin. Chennaista Sattankulamin maakuntaan on vielä noin 600 kilometriä.

Haastattelut on tehty englanniksi tulkattuina ryhmähaastatteluina. Delhissä tukijärjestön työntekijä käänsi kysymykseni englannista hindiksi ja osittain hindistä englanniksi nauhalle. Ymmärrän jossain määrin hindiä, mutta en riittävästi voidakseni itse kääntää koko keskustelua. Litteroin itse siitä englanninkieliset osiot ja palkkasin yliopisto-opiskelijan kääntämään ja litteroimaan loput nauhasta.

Tamil Nadussa naisryhmää tukevan järjestön työntekijä käänsi kysymykset ja vastaukset englannin ja tamilin välillä. Näistä haastatteluista olen tehnyt kirjalliset muistiinpanot tulkkauksen perusteella. Alkuperäisenä aikomukseni oli nauhoittaa myös Tamil Nadun haastattelut, mutta kasettinauhurin hankkiminen osoittautui yllättävän hankalaksi operaatioksi. On siis huomioitava, että haastattelut kulkevat aina kahden kielen läpi ja niiden nyanssit todennäköisesti kärsivät.

Kieliongelmistä huolimatta intialaisnaisia oli helppo haastatella, sillä he puhuvat mielellään ja avoimesti. Ongelma oli pikemminkin se, ettei haastatteluun ollut mahdollista käyttää koko päivää. Naiset ovat hyvin ylpeitä saavutuksistaan ja haluavat jakaa niitä muiden kanssa. Suomessa tilanne on monesti päinvastainen ja ihmisiä on vaikea saada kertomaan elämästään, etenkin ryhmissä.

2.4 Tutkimusaineiston analyysi

Haastatteluissa pyrittiin selvittämään naisten taustatietoja eli heidän lähtökohtiaan, sitä mitä valtaistuminen naisten mielestä tarkoittaa, miten he kokevat sen ja miten muita voi auttaa saavuttamaan sen. Lisäksi vietin molempien haastattelemani ryhmän kanssa muutaman päivän seuraten heidän arkeaan ja toimintaansa omassa ympäristössään. Tutkimukseni johtopäätökset pohjautuvat nimenomaan haastateltujen kokemuksiin. Jos olisin ollut Intiassa pelkästään tutkimusmielessä, olisinkin keskittynyt enemmän havainnointiin ja olemaan mukana sekä naisten toiminnassa että epävirallisissa keskusteluissa.

Delhin ryhmä oli varannut haastattelutilanteeseen enemmän aikaa, jolloin naisten keskinäiselle keskustelulle ja aiheesta poikkeamisellekin oli enemmän mahdollisuuksia. Tämä haastattelu oli mielestäni hyvin onnistunut keskustelu, etenkin kun läsnä olivat ainoastaan haastateltavat, minä sekä tulkkina toimiva työntekijä. Istuimme ympyrässä palmunlehvämatoilla ja naiset kertoivat

elämästään vilkkaasti elehtien ja toisiaan keskeyttäen. Tamilin haastattelussa oli mukana myös muita työntekijöitä. En kuitenkaan usko heidän läsnäolonsa vaikuttaneen naisten kertomuksiin, koska naiset olivat sekä työskennelleet yhdessä että näiden muiden työntekijöiden kanssa jo hyvän aikaa. Asetelma oli kuitenkin muodollisempi, istuimme tuoleilla, tamilinaiset odottivat kohteliaasti puheenvuoroaan eivätkä juurikaan tarttuneet toistensa nostamiin asioihin.

Vierailin myös intialaisen sähköpostilistan kautta löytämässäni järjestössä, jossa tapasin sen tukemia slummien naisten oma-apuryhmiä. Keskustelut antoivat lisää peilauspintaa ja vahvistusta johtopäätöksilleni. Nojaan analyysissäni myös jo viisi vuotta kestäneeseen yhteistyöhöni intialaisten järjestöjen ja aktivistien kanssa. Se on antanut kokemusta ja ymmärrystä, jota ei voi saada yksittäisen vierailun tai kirjallisen aineiston perusteella. Haastattelutilanteissa tämä kokemus oli erittäin tarpeellista. Huolimatta siitä, että haastattelut käännettiin englanniksi, sanastossa ja yhteiskunnallisissa olosuhteissa oli paljon sellaista, jonka ymmärtäminen vaatii toimintaympäristön tuntemista.

Suomessa kävin litteroidun ja muistiinkirjoitetun aineiston läpi. Muutaman lukukerran jälkeen aloin poimia sieltä samankaltaisuuksia ja teemoja. Pilkoin haastatteluja teemaotsikoiden alle ja yritin löytää naisten niille antamia merkityksiä – esimerkiksi miten heidän perheensä oli suhtautunut heidän ryhmässä tekemäänsä töihin ja minkälaisia vaikutuksia sillä oli ollut. Lopuksi etsin yhtymäkohtia teoreettiseen aineistoon.

2.5 Haastateltavien taustatietoja

Haastattelemini naisten iät vaihtelivat välillä 34-70, mediaanin ollessa 40 vuotta. Naisista osa asuu Pohjois-Intiassa, Bhalaswan uudelleenasetusalueella pääkaupungin Delhin reuna-alueilla. Toiset asuvat etelässä, Tamil Nadun osavaltiossa Sattankulamin maakunnan pikkukylissä. Heidän yhteiskunnallinen asemansa on heikko. Tämä vaikuttaa heidän liikkumismahdollisuuksiinsa ja siten myös autonomiaansa.

Ennakkokäsitykseni kääntyivät kiinnostavasti pääläelleen, kun huomasin kaupungissa asuvien naisten olevan heikommin koulutettuja ja heillä olevan useampia lapsia kuin kylissä. Tyypillisesti asetelma on toisin päin. Toisaalta Delhissä Bhalaswan uudelleenasetusalueella asuvat olivat siirtolaisia, lähinnä maaseudulta kotoisin. Delhin ryhmässä pisimmälle

kouluttautunut ja työuran kodin ulkopuolella tehnyt oli vastoin ennako-odotuksiani kaikkein vanhin nainen. Tamilissa korkeimmin koulutettu ja pisimmälle kodin ulkopuolisella työurallaan päässyt oli sosiaalisesti heikoimmassa asemassa ollut kastiton (dalit) nainen. Hänen urakehitystään on voinut auttaa perustuslain takaama koulutuksiintiö daliteille ja alkuperäiskansoille, mutta sekään ei poista sosiaalista syrjintää. Otos on liian pieni, jotta kannattaisi tehdä johtopäätöksiä koulutuksesta ja kaupunkiin hakeutumisesta. On kuitenkin todennäköistä, että Tamil Nadussa ryhmän johtoon on valikoitunut tai valittu naisia, jotka ovat koulutustasonsa perusteella aktiivisempia tai arvostetumpia kuin monet muutkylän naiset.

2.5.1 Kaupunkislummien haastatteluryhmä

Delhin haastatteluryhmässä oli kuusi heidän ryhmänsä (Bhalaswa Shakti Manch Resource Group) kymmenestä jäsenestä. Tämän ryhmän jäsenet olivat yhtä lukuun ottamatta noin 40-vuotiaita. Ryhmän vanhin oli 70-vuotias, jota muut kutsuivat kunnioittavasti isoäidiksi (*nani*). Nämäkin naiset olivat kaikki naimisissa, mutta *nani* oli jäänyt leskeksi. Delhin ryhmän naisilla oli kahdesta seitsemään lasta, useimmilla neljä. Kaksi ei ollut käynyt lainkaan koulua, kaksi oli aloittanut ensimmäisen luokan opintoja mutta keskeyttänyt ja yksi oli saanut muutaman kuukauden ajan yksityisopetusta. Vain kaikkein iäkkäin oli suorittanut kahdeksan luokkaa. Kaikki nämä naiset olivat tehneet lapsuutensa töitä, mutta yksikään ei työskennellyt kodin ulkopuolella. Kaksi oli aikaisemmin tehnyt palkkatöitä kodin ulkopuolella. Muutoin heidän elämänsä oli ollut tiukasti kodin ja perheen piirissä aina ryhmään liittymiseen saakka.

Uudelleenasutusalueet ovat käytännössä kaupungin laiduille siirrettyjä, laillistettuja slummeja. Delhissä sijaitsevalle Bhalaswan uudelleenasutusalueelle keskustasta siirrettyjen ihmisten mahdollisuudet käydä töissä vähenivät huomattavasti, koska alueelle on huonot ja turvattomat liikenneyhteydet ja vanhat työpaikat jäivät useiden kilometrien päähän. Työssäkäynti alueen ulkopuolella lohkaisisi ison osan ansioista, mutta itse alueellakaan ei ole juuri työmahdollisuuksia.

Tyttöjen koulunkäyntimahdollisuudet laskivat, koska alueella ei ollut kuin alakoulu. Yläkouluun matkustaminen oli huonojen liikenneyhteyksien takia vaikeaa. Monet vanhemmat eivät uskaltaneet lähettää tyttäriään kouluun usean kilomerin päähän, koska bussi kulki harvoin ja

matka on vaarallinen (mm. seksuaalinen häirintä on yleistä ja katuvalaistus on laitakaupungilla heikkoa). Tytöt jäivät kotiin.

Perusturvasta, kuten vedestä ja annoskorteista, joudutaan taistelemaan viranomaisten kanssa. Hallinto myöntää annoskortteja köyhyysrajalla ja sen alapuolella oleville. Niillä voi ostaa ruokakunnalle osoitetun määrän riisiä, ruoanlaittoon tarkoitettua kerosiiniöljyä tai kaasua sekä joitakin muita tuotteita erityisistä kaupoista. Uudelleenasutusalueiden asukkailla on oikeus saada siirto-osoituksen perusteella annoskortti, mutta niiden myöntämisessä esiintyy paljon viranomaisten väärinkäytöksiä. Samoja ongelmia ilmenee asumisessa: puretusta slummista uudelle alueelle osoitettujen asukkaiden on vielä lunastettava itselleen maapala sekä maksettava ja rakennettava asunto itse. Bhalaswassa kaikki eivät ole pystyneet lunastamaan maata. Osa taas ei ole monen vuoden jälkeen vielääkään saanut virallista omistusoikeutta lunastamaansa maahan tai kyennyt rakentamaan maapalalle pysyvää rakennusta.

Slummeissa naisten asema on usein rajoitettu. Monet asukkaista ovat kylistä työn perässä kaupunkiin muuttaneita siirtolaisia, joiden elämässä patriarkaaliset perinteet ja kastilaitos ovat vahvemmin läsnä kuin muiden kaupunkilaisten. Hankalat olosuhteet ja taloudellinen ahdinko ovat kuitenkin tuoneet myös naisia palkkatyön piiriin ja aktivoinut heitä taistelemaan oikeuksiensa puolesta. Myös lukuisat kansalaisjärjestöt ovat edistäneet naisten aseman ja vaikutusmahdollisuuksien parantumista.

2.5.2 Kylien haastatteluryhmä

Tamil Nadun haastatteluryhmä koostui useiden eri kylien oma-apuryhmistä muodostetun liiton (Panchayat¹ Level Federation, PLF) hallituksen jäsenistä. Nämä viisi naista ovat 34-47-vuotiaita, naimisissa ja heillä on kaikilla kahdesta viiteen lasta. Kolme oli opiskellut perusasteella 6-11 luokkaa², yksi oli ylioppilas ja yhdellä oli yliopistotutkinto englantilaisesta kirjallisuudesta. Kolme heistä työskenteli kodin ulkopuolella, heistä kaksi omaehtoisessa työssä (pienyrittys ja osuuskauppa). Ryhmissä naiset olivat olleet mukana viidestä seitsemään vuotta. Haastattelutilanteessa joulukuussa 2005 oli PLF:n perustamisesta kulunut kaksi vuotta.

¹ Panchayat on vaaleilla valittava kylätason hallintoelin, mutta sanaa käytetään muistakin pienen mittakaavan organisaatioista, kuten nyt tässä naisryhmien liitosta.

² Intialaislapset menevät esikouluun jo kolmivuotiaina. Peruskouluun kuuluu kolme tasoa, yhteensä 12 luokkaa.

Kylissä tilanne on jossain määrin sama kuin kaupunkien slummeissa: perusturvasta saa taistella viranomaisten kanssa, vedestä ja sanitaatiosta on puutetta ja kulkuyhteydet sekä koulutusmahdollisuudet ovat huonot. Tamil Nadun maaseudulla sosiaalinen syrjintä on yleisempää kuin muualla Intiassa. Vaikka kastilaitos lakkautettiin virallisesti Intian itsenäistyttyä, eivät bussit pysähdy tänäkään päivänä kaikissa kastittomien (dalitien) kylissä eivätkä viranomaiset ole valmiita aina edes tapaamaan näiden kyläin ihmisiä. Kastijärjestelmässä hiukankin ylempänä olevat eivät monesti salli dalitien kävelevän kylänsä kaduilla. Dalitien mahdollisuudet tehdä muita kuin yhteiskuntaluokkansa osoittamia, halveksuttuja työtehtäviä ovat edelleen huonoja.

Naisten asema on perinteisesti erittäin rajoitettu ja perheen miespuolisista jäsenistä riippuvainen, mutta kampanjoinnilla on saatu muutosta aikaan. Myös kylissä toimii kansalaisjärjestöjä naisten aseman parantamiseksi. Niiden painopiste on usein oma-apuryhmien harjoittamassa säästämässä ja niiden myöntämissä pienlainoissa. Saavutuksia kysyttäessä naiset yleensä kertovatkin ensin, kuinka paljon ja kauan he ovat säästäneet sekä mitä konkreettisia ostoja tuolla rahalla on tehty. Taustalta löytyy kuitenkin laajempia sosiaalisia tavoitteita. Taloudellinen toiminta (omat ansiot, pienyritykset ym.) täyttää välittömät tarpeet ja nousee siksi köyhien ihmisten puheessa tärkeimmäksi. Kun nämä tarpeet on täytetty, kyetään havainnoimaan suhdetta ympäristöön, vuorovaikutussuhteita sekä vaikutusmahdollisuuksia ja -kanavia.

3 NÄKÖKULMIA VALTAISTUMISEEN

Empowerment-käsitteen kantasana on *power* – valta, voima, valtuus. Valtaa tutkineen Joy Deshmukh-Ranadiven (2002, 44-46) mukaan keskeistä on, että valta on sosiaalinen suhde, jonka osapuolia ihmiset ovat yksilöinä tai ryhminä. Joidenkin näkemysten mukaan vallan peruselementti on syy-yhteys, toisten mukaan vastakkaiset tavoitteet eli konflikti. Eräät yhteiskuntatieteilijät taas katsovat, että valta edellyttää mahdollisuutta asettaa sanktioita. Valta voidaan kytkeä myös vaikutusvalttaan (*influence*): valtaa omaavalla osapuolella (*power holder*) on mahdollisuus saada vallan kohde (*subject of power*) tekemään tai olemaan tekemättä jotakin. Valta voi olla sekä vapauttavaa että alistavaa (Payne 2005, 303).

Srilata Batliwalan (1993) mukaan vallassa on kaksi keskeistä osa-aluetta: voimavarojen (fyysiset, inhimilliset, älylliset, taloudelliset, oma itse) sekä ideologian (uskomukset, arvot ja asenteet) kontrolli. Ihmisen mahdollisuudet käyttää ulkoisia voimavaroja voivat muuttua. Jos hänen tietoisuudessaan ei tapahdu muutosta, ei välttämättä synny joustavuutta, motivaatiota ja tietoista halua ylläpitää tai rakentaa voimavarojen kontrollia. Näin ulkopuolisille avautuu mahdollisuus käyttää valtaa ihmisen itsensä puolesta. Riippumatta siitä, missä järjestyksessä muutos tapahtuu, todelliseen ja kestäväan valtaistumiseen yleensä sisältyy kumpikin osa-alue. (Sen 1997, 2.)

Valta voidaan määritellä myös sen puutteena – tilanteena, jossa valinnan mahdollisuutta ei ole. Tällöin valtaistuminenkin voidaan määritellä vallan puutteen (*disempowerment*) kautta.

Valtaistuminen edellyttää muutosta. – – [Se] viittaa siis ihmisten lisääntyneisiin mahdollisuuksiin tehdä strategisia elämäänsä koskevia valintoja tilanteissa, joissa tämä aikaisemmin on ollut mahdotonta. (Kabeer 2001, 20-21)

Vaikka vallan määritelmiä on lukuisia, yksi erottelu on merkittävästi vaikuttanut monien tutkijoiden ajatteluun ja näkemyksiin valtasuhteista. Kyseessä on jako 'vallasta jonkin yli' (*power over*) ja 'vallan antamisen' (*power to*) välillä. 'Power over' viittaa hierarkiaan, 'power to' mahdollisuuksiin tehdä päätöksiä ja ratkaista ongelmia. Jälkimmäinen voi olla luovaa ja mahdollistavaa valtaa. Tämän tavan ymmärtää valtaa on nähty liittyvän valtaistumisen

pyrkimyksiin. (Deshmukh-Ranadive 2002, 44-46.) Näiden lisäksi tunnetaan egalitaarisen vallan/yhteisvoiman käsite, *power with*, johon palataan myöhemmin tarkemmin.

Empowerment on siis alkujaan selkeästi poliittinen käsite. Sillä viitataan prosessiin tai sen lopputulokseen, jossa yksilön tai ryhmän mahdollisuudet vaikuttaa elämänsä kannalta merkittäviin henkilökohtaisiin, sosiaalisiin, taloudellisiin ja poliittisiin voimiin vahvistuvat. Voidaan myös puhua valtaistumisesta sosiaalisella, taloudellisella tai poliittisella tasolla. Käsitettä on kuitenkin käytetty eri tavoin erilaisista ideologisista ja filosofisista lähtökohdista riippuen. Sillä on edelleen useita erilaisia merkityksiä ja tulkintoja. Valtaistuminen voi viitata valtuuttamiseen, vallan saamiseen tai sen ottamiseen. Kärjistäen sitä voidaan pitää joko ensisijaisesti poliittisena ja yhteiskunnallisena tai epäpoliittisena ja yksilökeskeisenä työvälineenä.

Eri suuntausten ja kirjoittajien välillä onkin näkemuseroja siitä, millä tasolla valtaistumista tavoitellaan ja kuinka poliittisena se ymmärretään. Valtaistuminen voidaan nähdä niin yksilön toimivallan tai toimintavoiman lisääntymisenä kuin kollektiivisena toimintana ja yhteiskunnalliseen alistamiseen ja eriarvoisuuteen vaikuttamisena. Sosiaalityössä valtaistumista on tavoiteltu yksilötasolla, yksilöiden välisellä tasolla, yhteisöissä ja organisaatioissa sekä yhteiskunnallisella tasolla. Marjo Kuronen (2004, 278-279) tekee vielä jaon käytännön työorientaatioon ja tutkimukselliseen orientaatioon, joka sisältää metodologiset valinnat ja eettiset tai poliittiset sitoumukset.

3.1. Valtaistuminen käsitteenä

Empowerment-käsitteellä ei ole edelleenkään vakiintunutta suomenkielistä vastinetta. Eri aloilla ja ihmisillä on sille oma käänöksensä, mm. voimaantuminen, voimavaraistaminen, valtaistaminen, täysivaltaistuminen, valtaistuminen, vahvistuminen, toimintavoima. Itse olen päätenyt työssäni käyttämään sanaa valtaistuminen. Se välittää parhaiten termin poliittista ulottuvuutta sekä ajatustani siitä, ettei valtaa tai voimaa anneta ulkoa, vaan se on ihmisessä itsessään ja häntä voidaan tukea löytämään se.

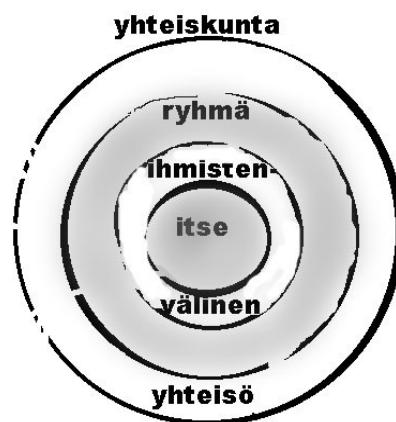
Näkökulmani saa tukea erityisesti vammais- ja maahanmuuttajapolitiikoista, joissa käytetään käännöstä valtaistuminen. Käännös sisältää vahvemmin yksilöstä itsestään ympäristöön ja

osallisuuteen suuntautuvan elementin (Vakimo 2001, 10). Tätä käänöstä käyttävät yleensä perustelevat sen viittaavan suoraan valtaan. Esimerkiksi Deshmukh-Ranadiven (2002, 58) mukaan valtaistumista ei voida tarkastella vallasta ja valtasuhteista erillisenä. Valtaistumisen tarpeessa oleva henkilö on valtasuhteen väärässä päässä. Valtaistuminen on prosessi, jonka avulla vähennetään tasa-arvoista osallistumista haittaavia sekä makro- että mikroympäristöön liittyviä tekijöitä.

Myös bangladeshilaisista pääelättäjänaisista pro gradu-tutkielmansa tehnyt Reetta Knuuttila (2004, 18) kuvaa valtaistumista makrotasoon ja demokratisaatioon liittyvänä yhteiskunnallisena prosessina. Valtaistuessaan vajaavaltainen väestö saavuttaa samat oikeudet muun väestön kanssa.

Mikrotasolla valtaistumisen määrittely liittyy keskeisesti paikallisiin arvo- ja uskomusjärjestelmiin. Sitä kuvataan varsin moninaisin käsittein: oma valta, kontrolli, omanarvontunto, oma valinta, yksilön arvojen mukainen arvokas elämä, kyky taistella oikeuksiensa puolesta, riippumattomuus, oma päätöksenteko, vapaus, herääminen. (World Bank 2002.)

Eri tasojen suhdetta havainnollistaa Adamsin (2001, 40) esitys (kuvio 2):

KUVIO 2: Valtaistumisen tasot Adamsia mukaillen.

Väljällä tai monimuotoisella määrittelyllä on myös hyvät puolensa. Naila Kabeer (2001, 20) siteeraa Srilata Batliwalan tekemistä haastatteluista erästä kansalaisjärjestöaktiivia:

Pidän käsitteestä valtaistuminen, koska kukaan ei ole vielä määritellyt sitä tarkasti. Siispä se antaa meille liikkumavaraa määritellä se käytännön tasolla ennen kuin joudumme hirttäytymään siihen, mitä se tarkoittaa. Aion jatkaa sen käyttöä, kunnes olen vakuuttunut siitä, että se ei kuvaa sitä mitä olemme tekemässä.

Taulukossa 1 havainnollistetaan joitakin tässä tutkimuksessa esitettyjä orientaatioita. Käytännössä niissä kaikissa ymmärretään valtaistuminen prosessina, joka edellyttää vuorovaikutusta. Eroja on painotuksessa yksilön ja ympäristön välisen vuorovaikutuksen muodosta ja merkityksestä sekä yhteiskunnallisesta valtasuhteiden tunnistamisesta. Esimerkiksi Rostila (2001) katsoo, että asiakas löytää omat voimansa, kun hänelle luodaan siihen suotuisat olosuhteet. Heikkilä & Heikkiläkin (2005) painottavat ympäristön tuen olevan valtaistumisen edellytys, mutta he korostavat vastavuoroisuutta yksilön toimintaympäristössä sekä valtasuhteiden tunnistamista ja niiden muuttamista.

3.2 Ammatillinen ja omaehtoinen valtaistuminen

Käännöstä kriittisempi ongelma on käsitteen sisältö. Robert Adamsin (2003, 3) mukaan lopullista, ”autoritaarista” valtaistumisen määritelmää ei ole edes mahdollista tehdä. Auktoriteettia sen määrittelemiseen ei tulisi syntyä akateemikkojen ja ammatinharjoittajien kirjoista. Adams esittää, että valtaistumisen käsitettä tulisi jatkuvasti määrittää ja rakentaa uudelleen – ei vain niin sanottujen ammattilaisten toimesta, vaan myös niiden ihmisten toiminnan kautta, jotka haluavat suurempaa valtaa käyttämiinsä palveluihin. Valtaistuminen tulisi todentaa palvelujen käyttäjien, eikä niiden tuottajien lähtökohdista. Tämän tutkimuksen osalta näkemystä voisi tulkita niin, ettei valtaistumista tulisi todentaa ulkopuolelta esimerkiksi projektikoordinaattorin tai hankkeen rahoittajan näkökulmasta, vaan niiden ihmisten näkökulmasta, joiden elämän hallinnasta on kysymys. Myös Anna Metteri (2004, 27) painottaa kokemusasiantuntijuutta, mutta palauttaa sen laajempaan yhteyteen:

Yksilöllisten kokemusten merkitys on otettava huomioon, jos palvelujärjestelmää halutaan kehittää vastaamaan palvelun käyttäjien tarpeisiin. Tämä tosiasia ei tietenkään poissulje yhteiskunnallisten ja rakenteellisten asioiden merkitystä. Yhteiskunnallinen muutos ja ajankohtainen yhteiskuntatason tapahtuminen tulevat näkyviin yksittäisten ihmisten tilanteissa.

Adams (2003, 47) korostaa, että työntekijöiden itsensä on valtaistuttava voidakseen edistää toisten valtaistumista. Hän painottaa kuitenkin vertaisryhmistä ja liikkeistä lähtevää toimintaa enemmän kuin ammatillisen sosiaalityön roolia asiakkaiden valtaistumisessa. Samalla sosiaalityön tulisi siirtyä hoidollisesta, ammatillisuuslähtöisestä työorientaatiosta kohti asiakaslähtöistä, osallistuvaa ja osallistavaa toimintatapaa. Tässä pureudutaan erääseen empowerment-perinteen keskeisimmistä ristiriidoista. Ammatillinen valtaistaminen uhkaa kääntää pääläelleen empowermentin keskeisimmän lähtökohdan ja tehdä asiakkaista ”toisia”, joille tai joiden puolesta tehdään jotakin, ehkä jopa vastoin heidän omia tarpeitaan ja tavoitteitaan.

Ammatillisen ja omaehtoisen valtaistumisen välinen ristiriita muodostaakin erään kipupisteen eri suuntausten ja kirjoittajien välille. Missä määrin valtaa voidaan ammatillisesti ”antaa” jollekulle vai tuleeko ihmisten ”ottaa” se itse? (Kuronen 2004, 280.) Esimerkiksi Malcolm Payne (2005, 302) katsoo ihmisen, jolla on valtaa, voivan antaa sitä eteenpäin. Valtaistumiseen tähtäävän työn perusoletus on, että työntekijät lainaavat valtaansa asiakkaalle auttaakseen heitä saavuttamaan pysyvää valtaa elämänsä hallitsemiseksi. Asiakkailta on usein valtaa, jota he eivät osaa käyttää tai usko itsellään olevan.

Gita Sen (1997, 3) edustaa suuntausta, joka katsoo, ettei valtaistuminen ole eteenpäin annettava tuote, eikä toinen ihminen voi valtaistaa toista. Valtaistumisprosessin käynnistämiseen saatetaan tarvita ulkopuolisia tekijöitä, mutta prosessin etenemisen määrittelee ihmisten oman muutoksen nopeus ja laajuus. Poliitiikalla ja toimenpiteillä voidaan luoda valtaistumista tukevat olosuhteet tai este prosessille. Jos valtaistuminen nähdään ulkopuolelta annettavana asiana, keskitytään helposti pelkästään ulkoisiin voimavaroihin tai palvelujen tarjontaan. Ne eivät kuitenkaan luo ihmisille tilaa rakentaa itseluottamusta ja omanarvonturtoa.

Poorna Kanta Adhikary (2001) esittää asian näin:

Muutoksen ja kehityksen kohteena ja osana (samanaikaisesti) ovat ihmiset, joiden osallistuminen on välttämätöntä kehityksen toteuttamiseksi. Näin ollen kehitys on ihmisten omaa poliittista toimintaa. Tämä on mahdollista vain valtaistumisen ja tiedostamisen kautta: tiedostamisen edesauttaminen aiheuttaa muutoshalua. Valtaistuminen on mahdollista vain, kun erilaisten toimijoiden positiiviset roolit saatetaan yhteen ja saadaan ymmärtämään toisiaan.

TAULUKKO 1: Valtaistumisen teorit.

	<i>Ydinkäsite</i>	<i>Yksilön ja ympäristön suhde</i>	<i>Valtaistumisen kokemukseen sisältyviä tekijöitä</i>
Adams	Määriteltävä ja todennettava myös asiakkaan toiminnan kautta. Vertaistuki tärkeää, siitä ja ryhmistä lähtevä toiminta keskeisempää valtaistumisessa kuin ammatillinen sosiaalityö.	Ympäristöä voidaan muuttaa asiakkaan hyväksi	Työntekijöiden valtaistuttava itse voidakseen tukea toisten valtaistumista
Barnett	Paras tapa auttaa on oppia ymmärtämään ihmisten elämäntapaa	Sosiaalisia ongelmia tuottavia rakenteita muutetaan luomalla yhteisöllisiä rakenteita ja toimintoja yhdessä ihmisten kanssa.	Ihmisille lisää vaikutusmahdollisuuksia elämäänsä, aktivointia käyttämään niitä. Tasavertainen kohtelu.
Deshmukh -Ranadive	Prosessi, jolla vähennetään tasa-arvoista osallistumista haittaavia tekijöitä makro- ja mikrotasolla	Valtaistumista ei voida tarkastella erillään vallasta ja valtasuhteista. Valtaistumisen tarpeessa oleva henkilö on valtasuhteen väärässä päässä	Henkilön hallitsevat tilat (sosio-kulttuurinen, taloudellinen...), joista kohden hän pyrkii tavoitteisiinsa
Freire	Ihmisten tultava tietoisiksi omaan elämäänsä vaikuttavista suhteista, jotta he voivat muuttaa niitä	Ihminen ymmärtää aktiivisen roolinsa todellisuuden rakentajana ja tietoisesti vaikuttaa ulkopuoliseen maailmaan	Todellinen vapautuminen ja kehitys syntyy ruohonjuuritasolta.
Heikkilä & Heikkilä	Vallan lähteet on tunnistettava ja valtaa jaettava (yhteisvoima).	Prosessi, joka käynnistyy yksilöstä itsestään, mutta edellyttää ympäristön tukea.	Aktiivisuus, osaaminen, halu kehittyä, yhteistoiminta
Payne	Asiakkaalla usein valtaa, jota ei osaa käyttää tai usko itsellään olevan, voidaan tukea löytämään se	Osoitettava yhteydet asiakaiden henkilökohtaisten positioiden ja rakenteellisten epäoikeudenmukaisuuksien välille	Asiakas tulee tietoiseksi henkilökohtaista voimavaroistaan ja käyttää niitä, voittaa tiellään olevia esteitä ja saa äänensä kuuluviin päätöksenteossa
Rostila	Yksilön valintojen ja sosiaalisen ympäristön välinen ihannetila.	Yksilö ja ympäristö vuorovaikutuksessa. Oikeissa olosuhteissa asiakas voi löytää voimansa ja vahvuutensa.	Asiakas aktivoituu, tulee subjektiksi. Asiakas ja työntekijä kumppaneita.
Räsänen	Havahtuminen omiin mahdollisuuksiin (vrt Freire)	Valtaistumista rakennetaan tietoisien valintojen ja ajattelun kautta	Itsearvostuksen tukeminen. Ihminen vapautuu oman kehityksen rajoituksista.
Siitonen	Ihmisestä itsestään lähtevä prosessi.	Yksilö yrittää parhaansa, mutta ottaa vastuuta myös yhteisön muista jäsenistä.	Itsenäisyyden ja vapauden kokemus.

3.3 Yksilökeskeinen vai yhteisöllinen lähestymistapa

Valtaistumisen katsotaan usein merkitsevän henkilökohtaisen hallinnan vahvistumista. Sen keskeisiä osatekijöitä ovat yksilön kokemus mahdollisuuksistaan vaikuttaa olosuhteisiin, saavuttaa asettamiaan päämääriä ja saada enemmän valtaa elämäänsä. Tältä osin valtaistuminen lähestyy elämänhallinnan käsitettä. (Järvikoski ym. 1999, 110.)

Maailmanpankki (World Bank 2002) esittää valtaistumisen viittaavan laajasti valinnan ja toiminnan vapauteen. Köyhillä ihmisillä sitä rajoittaa vakavasti äänen ja vaikutusvallan puute. Valtaistuminen tarkoittaisi siis yksilön auktoriteetin ja hallinnan lisäämistä suhteessa voimavaroihin ja päätöksiin, jotka vaikuttavat hänen elämäänsä. Ihmisen valta omaan elämäänsä kasvaa hänen käyttäessään todellista valinnan mahdollisuutta. Köyhien ihmisten valinnanvaraa rajoittavat puute voimavaroista ja vallasta neuvotella virallisten ja epävirallisten instituutioiden kanssa. Köyhien kannalta valtaistuminen olisi varallisuuden laajentamista (sisältää esim. maan, asunnon) sekä kykyjä ja mahdollisuuksia osallistua, vaikuttaa ja luottaa heidän elämäänsä vaikuttaviin instituutioihin.

Payne (1997, 266, 259) katsoo, että valtaistuminen edellyttää yhteyksien löytämistä asiakkaiden henkilökohtaisten positioiden ja rakenteellisten epäoikeudenmukaisuuksien välille. Asiakasta autetaan ymmärtämään, kuinka asiat ovat hänelle tapahtuneet sekä etsimään tapoja, joilla hän saisi ainakin osa-alueita elämästään hallintaansa. Asiakkaan vaikutusvaltaa omaan elämäänsä lisätään vähentämällä henkilökohtaisia esteitä jo olemassa olevan vallan käyttämiselle. Valtaistava lähestymistapa (*empowering approach*) merkitsee asiakkaiden avustamista tulemaan tietoisiksi henkilökohtaista voimavaroistaan ja käyttämään niitä, voittamaan tarpeidensa ja tavoitteidensa tiellä olevia esteitä, saamaan äänensä kuuluviin päätöksenteossa sekä kykenemään vastarintaan tilanteissa, joissa he kokevat epäoikeudenmukaisuutta ja alistamista. Adamsin (2003, 13-14) mukaan valtaistumiseen sisältyy oletus, että ympäristöä voidaan suoraan muuttaa asiakkaan hyväksi.

Feministisen sosiaalityön tavoitteena on puolestaan ollut valtaistaa sosiaalityön asiakkaina olevia naisia, lisätä tietoisuutta yksittäisten naisten ongelmien yhteiskunnallisista syistä sekä naisten alistuksen rakenteista. Pyrkimyksenä on luoda uudenlaisia toimintatapoja ja palveluja naisten lähtökohdista ja tarpeista. Naistutkimuksen metodina valtaistuminen merkitsee

valtasuhteiden näkyväksi tekemistä ja niiden purkamista tutkimusprosessissa sekä tutkijan ja tutkittavien välisessä suhteessa. (Kuronen 2004, 277.)

Valtaistumista voidaan tarkastella yksilöllisellä ja kollektiivisella tasolla. Ulkoasiainministeriön kehityspoliittinen osasto (2005) määrittelee sen yhteisön tai yksilön vaikutus- ja päätäntävällän ja voimavarojen lisääntymisenä suhteessa omaan elämäänsä. Vaikutusvallan lisääntyminen on sekä sisäinen että ulkoinen muutosprosessi. Sen tuloksena aiemmin heikommassa asemassa olleet ryhmät lisäävät valmiuksiaan ja voimavarojaan osallistua itseään ja yhteisöään koskevaan päätöksentekoon. Valtaistumisprosessissa olennaista on vahvistuvan ryhmän, esimerkiksi yhteisön naisten, tietoisuus omasta arvostaan ja vaikutusmahdollisuuksistaan. Koko muunkin yhteisön on kuitenkin oltava osallisena siten, että valtaistuvalla ryhmällä on edellytyksiä valtaistua. Valtaistuminen on tärkeää sekä tavoitteena että prosessina, koska sen aikana tapahtuu paljon oppimista ja roolien arviointia. Kehityspoliittinen osasto viittaa empowermentilla myös kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien lisääntymiseen.

Teollisuusmaissa yksilökeskeinen työ nähdään usein valtaistavana, mutta historiallisesti valtaistuminen liittyy alistettujen ryhmien kanssa työskentelyyn. Mehtäläisen ja Taipaleen (2000, 116) mukaan pelkkä itsemääräämisoikeus yksilötasolla ei riitä valtaistumisen tarkastelunäkökulmaksi. Keskeinen asema on myös egalitaarisella, tasa-arvoisella vallalla (*power with*). Tasa-arvoinen valta on sosiaalista valtaa. Se perustuu yhteisyyteen, mahdollisuuteen hoitaa yhteisiä asioita ja saavuttaa yhteisiä tavoitteita tasa-arvoisen kumppanuuden pohjalta. Yhdessä toimiminen ja yhteisten asioiden hoitaminen tukee valtaistumisen prosessia kaikilla tasoilla. Egalitaariselle vallalle on tyypillistä yhteisön jäsenien kunnioitus ja arvostus, esimerkkeinä oma-apuryhmät ja ystäväpiirit (Järvikoski et al 1999, 110).

Suomalaisessa sosiaalityössä on tiedostettu valtakysymykset ja työn yhteiskunnallinen ulottuvuus, mutta ne on pidetty erillään asiakastyöstä, omana osa-alueenaan (Kuronen 2004, 284). Ilmari Rostila (2001, 39-40) kirjoittaa asiakaslähtöisestä ja voimavarakeskeisestä sosiaalityöstä, jossa työskennellään yhteistyössä asiakkaan kanssa, kuullaan häntä ja lähdetään liikkeelle hänen tavoitteistaan. Työntekijän ja asiakkaan ”kumppanuuteen” kuuluu, että suhde perustuu luottamukselle, syntyy valtaistumisen mahdollisuuksia ja vastuu työn tuloksista jaetaan. Työntekijä voi rakentaa asiakkaan valtaistumista tukevia toimenpiteitä yhdessä hänen kanssaan (Väkimo 2001, 18).

Vahvistumista tukevien puitteiden luomisessa pyritään muodostamaan asiakkaalle sellaiset olosuhteet, joiden vallitessa he voivat löytää omat voimansa ja vahvuutensa. Periaatteen takana on ajatus yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksesta: yksilö ei ole koskaan ympäristöstään irrallinen, ja usein asiakkaiden kohdalla on kyse siitä, että heidän ympäristönsä on omien voimien löytämisen ja käyttöönoton kannalta epäsuotuinen. – – Puitteita ei voida luoda suotuisaksi asiakkaan puolesta, vaan asiakkaan on myös tultava tässä työssä kohteesta subjektiksi. (Rostila 2001, 41)

Vaikka Rostila nostaa esiin yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksen, voimavarakeskeinen sosiaalityö korostaa asiakkaan ja työntekijän välistä suhdetta ja yksilön aktiivisuutta. Se ei kiinnitä huomiota valtasuhteisiin tai yhteiskunnalliseen eriarvoisuuteen. Voimavarakeskeinen sosiaalityö näyttäytyy ensisijaisesti sosiaalityön työorientaationa tai menetelmänä. Valtaistuminen ymmärretään pääasiassa yksilö-, joissain tapauksina marginaaliryhmäkeskeisenä. Ongelmat nähdään yksilöiden kautta, heidän omana vastuunaan, ilman suhdetta ympäristöön tai yhteiskuntaan. (Kuronen 2004, 282.)

Suomessa merkittävä yksilökeskeisen suuntauksen edustaja on Juha Siitonen (1999). Hän käyttää väitöskirjatutkimuksessaan valtaistumisen synonyymina tutkimusaineistostaan nousutta käsitettä *sisäinen voimantunne*. Sisäinen voimantunne määritellään omia voimavaroja ja vastuullista luovuutta vapauttavaksi tunteeksi, jonka saavuttaneista heijastuu ”*myönteisyys* ja positiivinen lataus, joka on yhteydessä hyväksyvään luottamukselliseen *ilmapiiriin* ja *arvostuksen* kokemiseen.” Valtaistunut ihminen haluaa yrittää parhaansa ja ottaa vastuuta myös yhteisön muiden jäsenten hyvinvoinnista käyttämällä toimintavapauttaan. Arvostuksen, kunnioituksen ja luottamuksen kokeminen rohkaisevat ihmistä tekemään ennakkoluulottomasti luovia ratkaisuja ottaen todellista vastuuta. Valtaistumisen prosessille tärkeitä ovat vapaus, vastuu, arvostus, luottamus, konteksti, ilmapiiri ja myönteisyys. Siitonen katsoo niiden olevan erottamattomasti yhteydessä toisiinsa. Ratkaisevat puutteet yhdessäkin kategoriassa voivat heikentää tai jopa estää valtaistumista. Myös itsenäisyyden kokemus on keskeisessä asemassa. (Siitonen 1999, 61.)

V[altaa] ei voi antaa toiselle: v[altaistuminen] on henkilökohtainen ja sosiaalinen prosessi. V[altaistuminen] on siten ihmisestä itsestään lähtevä prosessi ja se on yhteydessä ihmisen omaan haluun, omien päämäärien asettamiseen, samoin luottamukseen omiin mahdollisuuksiinsa sekä näkemykseen itsestään ja omasta tehokkuudestaan. – – [sitä] voidaan yrittää tukea monilla mahdollistavilla hienovaraisilla ratkaisuilla, vaikkakaan toinen ihminen ei voi antaa voimaa toiselle eikä yksipuolisesti päättää toisen v[altaistumisesta]. (Siitonen 1999, 118)

Juhani Räsänen (2004, 3) nostaa valtaistumisen ydinkäsitteeksi havahtumisen (vrt. Freire luvussa 3.6). Se voi olla yhteisöllistä, mutta myös yksilön pysähtymistä miettimään omaa elämäänsä.

Ihmisen olisi uskallettava irrottautua totutuista toimintamalleista ja havahduttava näkemään ympärillään mahdollisuuksien kirjo. V[altaistuminen] on jatkuvan varuillaanolon ja vieraantuneisuuden tunteen vastakohta. Tunne v[altaistuneesta] elämästä on sitä merkityksellisempi, mitä harvempia tilanteita me pidämme väistämättömänä, ja samalla mitä päättäväisemmin me myönnämme välttämättömyydet, joita ei voi väistää. V[altaistuminen] rakennetaan tietoisien ajattelun ja valintojen kautta.

Räsänen (2004, 3) tarkastelee valtaistumista työvalmennuksen näkökulmasta, jossa valtaistumista luodaan rakentamalla itsearvostusta tukevaa ammatillista identiteettiä. Valtaistavaa työyhteisöä rakennetaan myös vahvistamalla sosiaalista pääomaa. Valtaistavalla työskentelyllä tuetaan työvalmennuksessa myös kykyä vapautua omaa itseä rajoittavista tekijöistä sekä mahdollisuutta laajentaa ja muuttaa ammatti-identiteettiä. Näin edistetään kokemusta jaksamisesta ja osaamisesta omassa työssä.

Viime vuosina kriittisen postmodernin sosiaalityön tutkimuksen piirissä on kritisoitu sitä, että valtaistumisesta on keskusteltu liian abstraktilla tasolla. Siitä on tullut osa poliittisesti korrektaa ammattikieltä, joka ei kuitenkaan ole johtanut muutoksiin käytännön toiminnassa. Lisäksi valtaistumiskeskustelua on kritisoitu idealistisesta tasa-arvoisuuden oletuksesta työntekijän ja asiakkaan välillä, valtasuhteita erittelevän analyysin puutteesta ja tukeutumisesta yksinkertaistavaan valtaapitävien ja vallanalaisten kahtiajakoon. Keskeistä postmodernissa kriittisessä sosiaalityökeskustelussa on vallan uudelleenmäärittely ja siten sosiaalityön valtasuhteiden hienovaraisempi ja käytännönläheisempi arviointi. Postmoderni teoria kuitenkin kiistää kollektiiviset kategoriat kuten sukupuolen, sosiaaliluokan tai etnisyyden ja niille perustuvan yhteiskunnallisen eriarvoisuuden ja alistamisen (Kuronen 2004, 288-289.), jotka ovat monessa muussa suuntauksessa olennaisia.

Aina yhteisöllistä ja yksilöllistä näkökulmaa ei tarvitse erottaa:

Valtaistumisessa on usein kyse sekä ryhmästä että yksilöistä. Koska köyhät ja voimattomat tämän päivän maailmassa elävät niin sirpaleista ja syrjäytettyä elämää, ryhmän solidaarisuus voi olla valtava tukeva voima. Se voi saada ihmiset ymmärtämään viisauden vanhassa tarinassa, jonka mukaan nippua oksia on vaikeampi katkaista kuin yksittäistä oksaa. (Sen 1997, 4)

Samaan tapaan valtaistumisprosessia tulkitsevat Jorma ja Kristiina Heikkilä (2005, 28-29). Valtaistumiskeskustelussa korostetaan usein yksilöllistä valtaistumista, mutta unohdetaan yhteisvoiman merkitys yhteisön valtaistumisen ehtona. Valtaistumisprosessin voidaan ajatella onnistuneen, jos ihmiset kehittyvät sen ansiosta itsenäisiksi ja riippumattomiksi. Samalla heissä tulisi kuitenkin kasvaa luottamus keskinäiseen riippuvuuteen ja yhteisvoimaan.

3.4 Valtaistuminen vuorovaikutuksena

Janet L. Surrey (1991, 168) katsoo, että valtaistumisen pohjana on kyky tulla kosketetuksi ja koskettaa toista. Kyse on siis vuorovaikutuksesta. Myös Marjo Harju-Tolppa (2004, 16) viittaa valtaistumisen vuorovaikutukselliseen rooliin lisensiaattityössään monikulttuuristen naisryhmien valtaistumisesta. Harju-Tolppa kuvaa valtaistumisen merkitsevän myös sitä, että naiset voivat löytää keinoja ongelmien ennaltaehkäisyyn ja ratkaisemiseen. Näitä voidaan löytää mm. vuorovaikutuksessa muiden naisten kanssa: “Koskaan ei voi tietää, mikä kohtaaminen voi toimia virikkeenä sille, että ongelmat lähtevät purkautumaan kohti jonkinlaista ratkaisua tai helpotusta tilanteeseen.”

Juha Siitosen (1999, 118) mukaan itseä ja omia mahdollisuuksia koskevat uskomukset rakentuvat keskeisiltä osin sosiaalisessa kanssakäymisessä. Valtaistuminen on henkilökohtainen prosessi, mutta siihen vaikuttavat muut ihmiset, olosuhteet ja sosiaaliset rakenteet. Valtaistumista voidaan yrittää tukea useilla hienovaraisilla ratkaisuilla, mutta kukaan ei voi yksipuolisesti päättää toisen valtaistumisesta.

Heikkilä & Heikkilä (2005, 29) tulkitsevat valtaistumisprosessia valtaa pitävien ja vallankäytön kohteiden vuorovaikutussuhteena, joka kehittyy demokraattiseksi. Osapuolet kasvattavat valtaa paitsi suhteessa itseensä myös hyväksymällä muiden kasvun ja tukemalla sitä (yhteisvalta). Ilman tällaista valtaa ei kykene tukemaan toista.

3.5 Valtaistuminen tilan laajenemisena

Etelä-aasialaisten naisten asemaa työssä ja kotitalouksissa käsittelevässä tutkimuksessaan Joy Deshmukh-Ranadive (2002, 57-79) yhdistää valtaistumisen henkilön hallitsemiin tiloihin (*spaces*). Hän määrittelee tilan seuraavasti: ”Tila antaa ihmiselle paikan/vapauden/marginaalin tehdä sitä, mitä hän aikoo tehdä. Tila on se, mikä antaa ihmiselle mahdollisuuden liikkua, pujotella ja neuvotella kehittääkseen kykyjä.” Deshmukh-Ranadiven määritelmässä tila sisältää materiaaliset ja ei-materiaaliset näkökulmat, jotka määrittävät, mistä asemasta henkilö pyrkii kohti tavoitteitaan. Tila on itsessään myös tavoite.

Tilat ovat fyysisiä, taloudellisia, sosio-kulttuurisia, poliittisia ja mielen tiloja. Fyysistä tilaa on varsinkin feministisissä kirjoituksissa analysoitu paljon, useimmiten maskuliinisen julkisen tilan ja feminiinisen yksityisen tilan kautta. Tässä keskeisiä ovat henkilön liikkuvuus, toimintamahdollisuudet ja valtaa säätelevä tila. Deshmukh-Ranadive sisällyttää fyysiseen tilaan myös naisten mahdollisuuden omistaa, hallinnoida tai saada käyttöönsä kiinteää omaisuutta (asunto, maa, kaupallinen tila kuten liikehuoneisto). Esimerkiksi maan ja asunnon kohdalla fyysinen tila näyttäytyy omistajuuden (voiko nainen omistaa maata/taltoa tai osaa siitä) ja liikkuvuuden (onko naisen liikkuvuutta rajoitettu) kautta. Mahdollisuudet kouluttautua tai käydä töissä kuuluvat myös fyysiseen tilaan. Liikkuvuutta pidetään usein yhtenä valtaistumisen indikaattorina.

Taloudellinen tila sallii naisen käyttää palveluja sekä omistaa ja hallita hyödykkeitä, jotka edistävät hänen taloudellista riippumattomuuttaan. Taloudelliseen tilaan sisältyvät omistajuus, mahdollisuus käyttää ja hallita liikuteltavaa ja kiinteää omaisuutta (mikä voidaan muuttaa fyysiseksi tilaksi); aineellista ja aineetonta omaisuutta sekä tuloja.

Sosio-kulttuurinen tila käsittää ihmisen aseman sukulaisuuteen perustuvissa hierarkioissa ja näitä määrittelevässä kulttuurissa. Ydinperhe käsittää aviopuolisot ja lapset. Etelä-Aasiassa laajennetun perheen hierarkia on paljon monimutkaisempi – mm. ikä, siviilisääty ja lapset määrittävät henkilön asemaa. Leski on heikommassa asemassa kuin naimisissa oleva nainen, lapsetonta naista pidetään mahona tai pelkkiä tyttöjä synnyttäneitä vaimoa arvottomampana kuin poikia saanutta.

Poliittinen tila voidaan jakaa kahtia yksityiseen ja julkiseen. Yksityinen viittaa kotitalouden piirissä vallitsevaan tilanteeseen, joka on sidoksissa sosiokulttuuriseen tilaan. Yksityistä poliittista tilaa kuvastaa voimavarojen ja ajan jakautuminen. Julkinen poliittinen tila kytkeytyy naisten mahdollisuuksiin olla osa julkista sektoria, käyttää ja kontrolloida sitä. Viides taso, mielen tila (*mental space*) tukee egalitaarisen vallan rakentamista.

Jäsenten suhteellista asemaa selittävät tilojen laajenemiset ja supistumiset. Tästä näkökulmasta valtaistumisprosessin käynnistää sellainen muutos, joka laajentaa henkilön elämässä olevia tiloja. Tilojen laajeneminen ei kuitenkaan automaattisesti johda valtaistumiseen. Esimerkiksi taloudellinen tila – vaikkapa tulojen muodossa – ei useinkaan valtaista aasialaista naista, koska hän ei saa hallita sitä. Sen sijaan se saattaa jopa lisätä perheväkivaltaa, koska taloudellinen tila ei ole muuttanut naisen sosioekonomista tilaa. Mielen tila on valtaistumisprosessin kannalta tärkein tila. Sitä voidaan tehokkaimmin laajentaa tai muuttaa kollektiivisesti, vertaistuen avulla. Yhteisön muodostuminen voi käynnistää valtaistumisprosessin.

3.6 Freire: tiedostaminen

Valtaistumista tarkastellessa on syytä huomioida myös Paolo Freire. Hänen sorrettujen pedagogiikan käsitteeseensä sisältyvä tiedostamisen käsite rinnastuu luontevasti valtaistumisen käsitteeseen.

Freiren työtä käsitellään usein pelkkänä pedagogiana, mutta sen merkitys ulottuu pitkälle kasvatustieteen ulkopuolelle. Sorrettujen pedagogian perusteella kaikki oikea vapautuminen ja kehitys syntyy ruohonjuuritasolta, alhaalta ylöspäin. Sorrettujen pedagogiikka pyrkii murtamaan ihmisten apaattisuuden ja saattamaan heidät tietoisiksi omaan elämäänsä vaikuttavista olosuhteista, jotta he voivat ryhtyä muuttamaan niitä. (Laitinen 1995, 32.) Freireläisyyttä suositaan varsinkin valtaistumiseen tähtäävissä kehitysyhteistyöprojekteissa.

Freire (2005, 57) nimesi monet aikansa yhteiskunnalliset ongelmat sorroksi. Hänen mukaansa jokainen tilanne, jossa ihminen objektiivisesti käyttää toista hyväkseen tai estää tämän pyrkimystä tulla itsenäiseksi ja vastuulliseksi persoonaksi, on sortotilanne. Sortamalla sortaja estää toista tulehasta entistä inhimillisemmäksi.

Sorretun ihmisen persoonallisuutta Freire kuvaa psykologisen alistumisen ja vieraantumisen kautta. Sorretun tietoisuutta leimaa riippuvuus kohtalosta ja auktoriteeteista. Hän on epävarma, pelokas, itseään väheksyvä ja tyytyy passiivisesti tilanteeseensa. Sorrettu sopeutuu ulkoapäin ohjattuun tilanteeseen fatalistisesti. Hän uskoo, että yliluonnolliset voimat määräävät hänen kohtaloon ja muovaavat elämänsä. (Hannula 2000, 48.) Sorretun käyttäytyminen on sortajan antaman mallin ohjailemaa: hän on sisäistänyt sortajan tietoisuuden. Vapaus vaatisi sorrettua korvaamaan sortajan varjon itsenäisyydellä ja vastuulla. Vapaus on välttämätön ehto aidolle olemassaololle ja pyrkimykselle tulla enemmän ihmiseksi. Vapautuminen voi olla kuitenkin pelottavaa: sitä ei voi saada lahjana, vaan se on valloitettava. (Freire 2005, 47-48.)

Vapautuakseen sorrosta on ihmisen ensin kriittisesti tiedostettava sen syyt. Freiren mukaan tietoiseksi tuleminen on prosessi, jossa yksilön suhtautuminen todellisuuteensa muuttuu.

Ensimmäisessä vaiheessa – naiivi tiedostaminen – ihminen ei tiedosta itseään persoonana eikä koe yhteyttä yhteiskunnallisiin rakenteisiin; ”tiedosta itseään sorretun luokan jäsenenä”. Ihmisen mielenkiinto ja toiminta keskittyvät hengissä säilymiseen. Hänellä ei ole riittävästi etäisyyttä todellisuuteensa, jotta sitä voisi tarkastella objektiivisesti, ymmärtää todellisia syysuhteita. Toisessa vaiheessa – tietoisuuden transitiivisuus – ihmisen kiinnostus laajenee välittömän elämisen ulkopuolelle. Hän alkaa havaita ympäristönsä ilmiöitä sekä vastata niihin. Kyky dialogiin muiden ihmisten ja maailman kanssa lisääntyy. Kolmanteen vaiheeseen, kriittiseen transitiivisuuteen, kuuluu ongelmien lähestyminen tutkien, arvioiden, analysoiden ja kokeillen. (Hannula 2000, 46.)

Kansalaisten tiedostamisen taso ja yhteiskunnallinen tilanne liittyvät toisiinsa. Tiedostaminen ei kuitenkaan automaattisesti lisää ihmisen kykyä itsenäisyyteen ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Ihmisen ja maailman välisen suhteen ymmärtäminen – muutos oppijan todellisuus- ja ihmiskäsityksessä – perustuu siihen, että ihminen ymmärtää aktiivisen roolinsa todellisuuden rakentajana. Hän integroituu todellisuuteen ihmisenä, siis toteuttaa subjektiivitään ja tietoisesti vaikuttaa ulkopuoliseen maailmaan. Ihminen ymmärtää itsensä erillisenä maailmasta, kokeilee ja toimii, suhtautuu todellisuuteen kriittisesti pyrkien ymmärtämään objektiivisia tosiasioita. Hän ei ole sidoksissa tähän hetkeen vaan voi mielessään liikkua tulevaisuuden ja menneisyyden välillä. Ihminen vaikuttaa tarkoituksellisesti ympäristöönsä ja muuttaa sitä. Todellisuuteen integroitunut subjekti astuu ihmisten omimmalle alueelle: historiaan ja kulttuuriin. Tähän olemukseen sisältyy myös ihmisen tehtävä osallistua historiallisen

maailman muodostamiseen. Vastakohtana on objektiivisuus, jolloin ihminen pyrkii sopeutumaan, muuttamaan itseään eikä suuntaa toimintaansa todellisuuteen. (Hannula 2000, 46-47.)

Sorrettujen on ymmärrettävä, ettei sorto ole väistämätön todellisuus, vaan muutettavissa oleva tila. Todellisuuden muuttaminen on olennainen osa todellisuuden havainnointia. Freire (2005, 50; 53; 69) puhuu praksiksesta, teorian ja käytännön, ajattelun ja toiminnan yhdistämisestä ja yhteyden todellisuuteen säilyttämisestä. Hänen mukaansa kriittinen havainnointi ja reflektointi – aito pohdinta – johtavat toimintaan ja edeltävät sitä. Toisaalta toiminnasta tulee aitoa praksista vain, jos myös toiminta ja sen seuraukset otetaan kriittisen pohdinnan kohteiksi.

3.7 Gandhi: autonomia

Elämänhallinnan ja valtaistumisen käsitteisiin voi liittää intialaisena näkökulmana Mohandas Gandhin ajatuksen autonomiasta, *swaraj* (*self-rule*). Swaraj liittyi keskeisesti Intian vapaustaisteluun brittiläisten hallinnosta ja länsimaisista instituutioista. Pelkkä valtion itsehallinto olisi Gandhin mukaan kielteistä vapautta, ainoastaan ulkopuolisen hallitsijan poissaoloa. Swaraj puolestaan on positiivinen käsite, joka tarkoittaa myös elämän hallinnan siirtämistä instituutioilta omalle itselle. Poliittinen itsenäisyys ei ollut Gandhille itsetarkoitus. Swaraj tarkoittaa ennen kaikkea yksilön autonomiaa, johon sisältyy itsekunnioitus, itsekuri ja vastuuntunto sekä kyky itsetiedostukseen. Jos yksilöt saavuttavat swarajin, poliittinen autonomia on sen luonnollinen seuraus. (Swaraj Foundation 2005.)

Swaraj on konstruktivistinen ajattelutapa, johon liittyy uuden suunnan löytäminen ihmiskunnassa. Tänä päivänä se on ymmärrys siitä, että ihmisten itsensä on jatkuvasti ponnisteltava luodakseen erilaisia rakenteita, instituutioita, kohtaamispaikkoja ja prosesseja ohjaamaan ja innoittamaan kehitystään. Gandhille swaraj tarkoitti myös henkistä vapautta, vapautumista "illuusioista ja tietämättömyydestä" sekä "itsepuhdistuksen liikettä." Tällä hän viittasi intialaisen yhteiskunnan julmuuksien hävittämiseen: kastijärjestelmään, epäoikeudenmukaisiin tuloeroihin sekä hindujen ja muslimien välisten konfliktien lopettamiseen. (Thinkquest team 26523. 2005.)

Swarajin rinnalla kulki toinen käsite, *swadeshi* ("of one's own country"). Se viittaa kotimaassa valmistettuihin tuotteisiin, mutta laajemmin ajateltuna riippumattomuuteen ja itsenäisyyteen. Intian itsenäisyystaistelun aikana *swadeshi* viittasi erityisesti käsinkudottuun paikalliseen kankaaseen (*khadi*) sekä ulkomaisten vaatteiden boikottiin. Ajatus oli, että ihmisten tulisi ensin tarkastella omaa tilannettaan, kulttuuriaan ja ympäristöään. Näin ihminen juurtuu, mutta omien perinteidensä arvoja noudattaessaan pitää olla myös valmis näkemään sen puutteet ja rajoitukset. Gandhi korosti myös muista perinteistä oppimisen tärkeyttä. (Thinkquest team 26523. 2005.)

4 VALTAISTUMISEN KOKEMUKSET

Olen aiemmin viitannut Anna Metterin (2004) käsitteeseen kokemusasiantuntijuudesta. Myös Reetta Knuutila toteaa tutkimuksessaan työn ja valtaistumisen suhteesta bangladeshilaisten pääelättäjänäisten elämässä:

Aloin hahmottaa valtaistumisen sosiaalisten ja kulttuuristen rajoitusten ylittämisenä, ja omien tarpeiden ja halujen täyttämisenä. Koska kyse on omien tarpeiden ja halujen täytöstä, on naisten itsensä kuuntelu tärkeintä, jotta voidaan ymmärtää, mitä valtaistuminen heille voi olla. (Knuutila 2005, 88)

Oma lähtökohtani vastaa pitkälti Knuutilan ajatusta, vaikka sen pukeminen sanoiksi oli tutkimussuunnitelmassa vaikeaa ja muotoutui uudelleen työn edetessä. Mikäli valtaistumisen määrittely tapahtuu teoreettisella tasolla, mikä on asiakkaan, ihmisen osuus asiassa? Työntekijällä on mahdollisuus nähdä ja keskustella asiakkaan sekä muiden asianosaisten kanssa tapahtuneesta muutoksesta, mutta kenellä on oikeus todentaa valtaistuminen? Kenen tai mistä näkökulmasta se tapahtuu?

Erilaisesta kulttuuritaustasta lähtöisin olevien naisten näkemykset valtaistumisesta ovat todennäköisesti erilaisia. Länsimaiselle naiselle se voi esimerkiksi merkitä vapautta mennä töihin, aasialaiselle vapautta jäädä kotiin (Knuutila 2005, 28). Jos valtaistumista arvioidaan huomioimatta niiden näkökulmaa, joiden valtaistumisesta on kysymys, saatetaan tukea edelleen syrjäytettyjen näkökulmien syrjään jättämistä (Kabeer 1998, 88).

Taustasta ja elämäntilanteista riippumatta naisilla on kuitenkin yhteinen tavoite – hyvä elämä. Vaikka sen sisältö määriteltäisiinkin eri lailla eri kulttuureissa ja eri tarpeista käsin, päämäärä on sama: elämänlaadun ja -tilanteen parantaminen.

4.1 Kokemusten samankaltaisuus

Intialaiset tutkija-aktivistit olivat etukäteen varoittaneet minua hajauttamasta haastatteluja eri puolille maata, koska alueet ovat kielellisesti, kulttuurisesti ja poliittisesti niin erilaisia. Uhmasin kuitenkin tätä ajattelua ja tulokset olivat hämmästyttäviä. Yleisten alueellisten ja kulttuuristen erojen lisäksi osa naisista asui kylissä maaseudulla ja toiset slummialueella kaupungissa. Siitä huolimatta heillä oli lähes identtisiä kokemuksia siitä, kuinka ympäröivän yhteisön suhtautuminen heihin muuttui sitä mukaa, kun he itse löysivät itsestään uusia ulottuvuuksia ja saivat rohkeutta toimia.

Erityisesti mieleeni jäi kaksi samankaltaista kertomusta kummastakin paikasta. Ennen ryhmätoimintaan liittymistään kummallakaan näistä naisista ei ollut itsenäisyyttä. Heillä ei ollut ollut mahdollisuutta poistua kotoaan tai kylästään ilman aviomiehen lupaa. Heidän rohkaistuttuaan liittymään ryhmään ja saatuaan toiminnastaan onnistumisen kokemuksia, tilanne on muuttunut. Kun aikaisemmin naisilla ei ollut ollut omaa statusta, olivat kyläläiset nyt alkaneet kysellä heidän miehiltään: ”oletko sinä tämän rouvan aviomies?” Naisten suuri ylpeydenaihe oli, että sekä heitä itseään että heidän perhettään oli alettu arvostaa naisten toiminnan ja saavutusten kautta, riippumatta heidän sosiaalisesta asemastaan.

Ennen kun liityin ryhmään, kukaan ei tiennyt minusta mitään. Nyt koko kylä tuntee minut, ja minua pyydettiin jopa asettumaan ehdolle panchayatın [kyläneuvoston] vaaleissa. – – Ennen kylällä ei huomioitu minua, vain mieheni. Nyt se on muuttunut. Miehelleni jopa sanotaan, ”ai, sinä olet hänen aviomiehensä!”. (Haastattelu 28.12.2005, N1)

Aviomiestäni epäilytti uusi roolini yhteisössä. Hän mielti, minkälaista työtä oikein teen. – – Kerran hän tarvitsi kerosiiniöljyä. Kauppias antoi miehelleni litran öljyä ja kysyi, onko hän minun aviomieheni. Hän vastasi olevansa. Kauppias sanoi, ettei öljystä tarvitse maksaa. Mieheni oli ällistynyt. (Haastattelu 25.1.2006, N11)

4.2 Valtaistuminen haastateltavien näkökulmasta

Olen luokitellut haastatteluilla saamaani aineistoa etsimällä tekstistä samankaltaisuuksia ja jakamalla ne eri teemoihin. Jako on jossain määrin keinotekoinen, koska asiat ovat limittäisiä ja niiden yksiselitteinen kategorisointi ei ole mahdollista. Temaattinen jako helpottaa kuitenkin erittelemään aineistoa.

Aineistoa lukiessa siitä nousivat selvimmin esiin seuraavat teemat: itsenäisyys, aviomiehen ja muun yhteisön suhtautuminen, kokemus vastuusta yhteisön jäsenenä ja tarve jakaa valtaistumisen kokemuksia. Seuraavaksi tarkastelen haastatteluja näiden kategorioiden läpi.

4.2.1 Valtaistuminen naisten määrittelemänä

Kuten on jo käynyt ilmi, valtaistumisen käsite ei ole millään kielellä yksiselitteinen. Haastateltavat ryhmät puhuivat kumpikin eri kieltä. Halusin varmistaa, että ymmärrän mitä valtaistuminen heidän mielestään tarkoittaa. Siksi pyysin erikseen heitä määrittelemään sen. Vastauksissa esiintyi poikkeuksetta itseluottamus tai itsenäisyyttä ja riippumattomuutta kuvaavia sanoja. Monesti viitattiin myös omaan kehitykseen ja oppimiseen. Oma sisäinen voima ja sen kasvu nähtiin kuitenkin yhteydessä ryhmään ja muuhun yhteisöön.

[Valtaistuminen merkitsee s]osiaalista, poliittista ja taloudellista kehitystä. Itseluottamusta tehdä mitä tahansa. Voimaa, valtaa ja kykyä. Yhteistä toimintaa valtaistumisen saavuttamiseksi. Kun taloudellista kehitystä tapahtuu, voi valtaistua muillakin alueilla. (Haastattelu 28.12.2005, N1)

[Se on] opettelua, uudelleen yrittämistä, omavaraisuutta. Sosiaalisen aseman parantumista. (Haastattelu 28.12.2005, N2)

Ehkä se on sitä, kun menen ulos, että me luotamme ja keskitymme siihen että meillä on energiaa tehdä vaikutus perheenjäseniimme, yhteisöömme ja muihin. Teemme kaiken, mukaan lukien huolehdimme perheestämme. (Haastattelu 25.1.2006, N1)

Nykyisin ymmärrämme, että kaikki tieto mitä meillä on on lisännyt vahvuuttamme. Ja siksi olemme vielä yhdessä ryhmänä. (Haastattelu 25.1.2006, N6)

4.2.2 Vastuu tiedon ja kokemusten jakamisesta

Haastatteluaineisto kertoo paljon haastateltavien sosiaalisista suhteista ja niiden merkityksestä. Intialaisessa yhteiskunnassa on monipolvista hierarkiaa, joka alkaa perheen sisältä. Toisaalta perhe on laaja käsite, johon sisältyy käytännössä koko suku puolisoiden sukua myöten. Maalta kaupunkiin muuttaneet saattavat viitata jopa kotikylänsä asukkaisiin sukulaisinaan. Hierarkiasta huolimatta laaja perhekäsitys lisää huolenpitoa ja vastuuta yhteisössä. Haastattelemani naiset muun muassa katsovat, että omaa valtaa ja voimaa pitää käyttää yhteiseksi hyväksi. Lisäksi haastateltavat näkivät, että naisilla on yhteisössä erityinen rooli ja vastuu sen jäsenistä.

Haastattelemani naiset kertoivat ryhmän aikaansaamista tai katalysoimista muutoksista yhteisössä, muiden auttamisen tärkeydestä sekä oman ja toisten tietoisuuden kasvattamisesta. Haastatteluissa nousi esiin oman valtaistumisen aikaansaama kyky, tarve tai jopa velvollisuus auttaa muita:

Valtaistuminen on sosiaalista, poliittista ja taloudellista kehitystä. Se on itseluottamusta tehdä mitä tahansa. [Sen saavuttamiseksi tarvitaan] yhteistä toimintaa. (Haastattelu 28.12.2005, N1)

Jos minä valtaistun, minun pitäisi auttaa muita. Nainen voi niin päättäessään tehdä mitä tahansa. (Haastattelu 28.12.2005, N4)

Seuraava sitaatti on erityisen mielenkiintoinen, koska siinä asetetaan oma perhe eksplisiittisesti toiselle sijalle. Intiassa nainen on perinteisesti perheessä viimeisellä sijalla ja hänen tarpeensa huomioidaan viimeiseksi. Nyt naiset asettavat itse prioriteettinsa, joihin sisältyy lähiyhteisön lisäksi ulkopuolinen maailma. Oman perheen tarpeet eivät ole pudonneet listalta, mutta enemmän tarvitsevat voivat nousta sen ohi.

Suurin muutos on tapahtunut meissä itsessämme; huomenna, mihin aikaan tahansa, kun jossakin toisessa yhteisössä on vaikeuksia meillä on – olemme kuin ladattu ase. Heti kun saamme tiedon lähdemme matkaan. Siinä vaiheessa emme ajattele kotejamme, perheitämme, illallistamme. Lähdemme vain, koska näiden toisten ihmisten tarpeet ovat suurempia kuin meidän. Luulen, että meistä on tullut niin voimakkaita, että jos joku tarvitsee meitä, olemme siellä ensin, lähdemme perheemme luota. (Haastattelu 25.1.2006, N11)

Lisääntyneestä riippumattomuudestaan huolimatta naiset saattoivat käyttää ylimääräistä aikaa hoitaakseen kotityöt niin hyvin, ettei aviomiehillä ja perheellä ole mitään sanomista, kun he

lähtevät ryhmän asioille. Siitä huolimatta he asettavat paitsi oman yhteisönsä, myös tuntemattomat apua tarvitsevat yhteisöt perheensä edelle. Tässä toteutuu ajatus siitä, että vapauden vastinpari on vastuu. Naisten lisääntynyt vapaus ei ole tuonut mukanaan vain oikeuksia, vaan niihin liittyy myös velvollisuuksia. Gandhikaan ei puhunut oikeuksista vaan velvollisuuksista, sillä ilman vastavuoroista velvollisuutta oikeus on vain vaatimus. Haastattelemiini naiset tiedostavat lisääntyneet toimintamahdollisuutensa maailmassa, mutta näkevät myös uudenlaisen roolinsa uudenlaiset velvollisuudet.

Käsitlemissäni teorioissa nousi kyllä esiin yksilön vastuuotto yhteisöstään (mm. Siitonen 1999), mutta ei suoranaisesti edellä kuvattua radikaalia priorisoinnin muutosta omista tarpeista muiden tarpeisiin. Egalitaarisen vallan tai valtaistumisen vuorovaikutuksellisesta näkökulmasta löytyy kuitenkin yhtymäkohtia tähän solidaarisuuden ilmentymään. Varmasti Intian yhteisöllisellä kulttuurilla on tässä merkitystä, mutta merkittävää on nimenomaan muiden kuin oman, tutun yhteisön priorisointi.

Valtaistuminen ei siis ole vain oman itsevarmuuden ja omavaraisuuden (*self-sufficiency*) lisääntymistä sekä omien tietojen kasvattamista. Näiden ominaisuuksien saaminen muiden käyttöön, muiden ihmisten ongelmien ehkäiseminen tai vähentäminen sekä tietoisuuden kasvattaminen on haastattelemilleni naisille tärkeää. Kyvyt ja tiedot, joita nämä naiset olivat itse oppineet, oli saatava kiertoon, jaettava muiden kanssa, jotta he voisivat puolestaan auttaa itseään ja jakaa taas kokemuksensa ja tietonsa muiden kanssa.

Vaikeuksien vuoksi olemme muuttuneet paljon, olemme kuin kiviä. Mikään ei vaikuta meihin. – – Siksi tärkein päämäärämme on antaa muille ihmisille niin paljon tietoa, että he kykenevät puolustamaan oikeuksiaan, ettei heidän tarvitse kokea samaa kuin meidän. (Haastattelu 25.1.2006, N11)

Samantapaisia kokemuksia löytyy mm. Kortteisen ja Tuomikosken (1998, 148-149) tutkimuksesta, jossa on kerätty suomalaisten pitkäaikaistyöttömien kertomuksia selviytymisestä. Osalle pitkäaikaistyöttömistä vapaaehtoistyö tai sosiaalialalle hakeutuminen teki heidän kokemuksistaan ja olemassa olostaan mielekäästä, kun se saatiin hyödyttämään muita.

[A]uttamisesta tulee sisältö ja mieli omalle elämälle työttömänä. Tämän tutkimuksen käsittein voisi sanoa, että lahjan logiikasta tulee keskeinen ankkuri, nyt vapaaehtoistyössä. – – Toinen yhdistävä piirre liittyy taloudellisen ankkuroitumisen tapaan. Kertojat eivät ensisijaisesti suunnista markkinoille (vaikka on myös haaveita esim. yksityisten hoitokotien perustamisesta) vaan ennen muuta sosiaalialalle.

Vapaaehtoistyöhön tai sosiaalialan opintoihin hakeutui Kortteisen ja Tuomikosken tutkimuksen mukaan arviolta 3-4% pitkäaikaistyöttömistä eli varsinainen trendi se ei ole. Kuitenkin se antaa viitteitä samaan suuntaan kuin haastattelututkimukseni: ainakin osalle ihmisistä oman elämän raskaat kokemukset saavat myönteisen merkityksen, kun ne voidaan valjastaa auttamaan muita vaikeissa tilanteissa olevia ihmisiä. Elämä saa merkityksen sitä jäsentävien arvojen ja sosiaalisten suhteiden kautta (Kortteinen & Tuomioja 1998, 167).

4.2.3 Lisääntynyt itsenäisyys ja itsevarmuus

Kohonnutta itsevarmuutta pidetään yleisimmin valtaistumisen indikaattorina. Näyttää siltä, että vasta itsenäisyys ja itsevarmuus sai haastattelemi naiset kokemaan olevansa osa yhteiskuntaa, ymmärtämään kuinka se toimii ja kuinka siihen vaikutetaan – aikaisemmin he olivat näkymättömiä. Naisten saama tunnustus ja hyväksyntä edesauttavat valtaistumisprosessia niin yksilön kuin yhteisön tasolla. Samalla olosuhteet muodostuvat muidenkin valtaistumista tukevaksi.

Kyläläiset kysyvät neuvojani [kaikenlaisissa asioissa]. Kyläläiset ajattelevat, että jos ryhmä[mme] on mukana jossakin projektissa, se onnistuu paremmin. Minua pyydettiin asettautumaan ehdolle panchayat-vaaleissa, ja aion tehdä sen. (Haastattelu 28.12. 2005, N3)

Nyt naapurit ja kyläläiset arvostavat minua, panchayatin jäsenet pyytävät usein apuani hakemusten täyttämiseen tai muuhun sellaiseen. Nyt olen ollut kaksi päivää poissa kylästäni eikä siellä ole ollut vettä – he sanovat sen johtuvan poissaolostani. (Haastattelu 28.11. 2005, N4)

Itsevarmuus tarkoittaa myös itseluottamusta. Haastateltavien kertomuksista näkyy niin naisten itsensä kuin muiden kyläläisten luottamus heidän kykyihinsä ja vaikutusmahdollisuuksiinsa.

Ryhmä on niin vahva, että se voi tehdä mitä vain yhteisön ja yksilöiden hyväksi. Työskentelemme kaikkien hyväksi. Käymme viranomaisten luona ja löydämme ratkaisun kaikkiin ongelmiin. (Haastattelu 25.1. 2006, N7).

Minne vain menemme ryhmänä, meitä arvostetaan kovasti. Yhteisön ihmiset kehuvat työtämme. He pyytävät meitä lähestymään viranomaisia asioissaan. Voin antaa

esimerkkejä. Yhteisössämme on tärkeä johtaja nimeltään Dhyan Singh Ghodibala. Hänen sisarensa ei saanut kerosiinia annoskaupasta. Menimme viranomaisten luo ja kirjoitimme nimemme vierailijarekisteriin. Kun ihmiset siellä näkivät meidät, he lupasivat täyden kiintiön [niille, jotka eivät sitä saaneet]. Tyttö kertoi aviomiehelleen, että minulla on paljon valtaa. Jopa kauppias pelkää minua. Koemme todella valtaistuneemme. Jopa kotona pelkäsin aviomiestäni, mutta nyt se on muuttunut. (Haastattelu 25.1. 2006, N11)

Luvussa kolme viitataan Malcolm Paynen näkemykseen, että asiakkaan omaa valtaa voidaan kasvattaa, koska heillä on usein piilevää valtaa. Tämä liittyy keskeisesti lisääntyneeseen itseluottamukseen ja itsenäisyyteen. Itsenäisyyden ja riippumattomuuden kasvu eivät ole erottaneet haastateltaviani perheestään ja yhteisöstään, vaikka valtaistuminen heidän kohdallaan on merkinnyt hyvinkin tiukasta lieasta irrottautumista. Haastattelemieni naisten elämää on aikaisemmin säädellyt yksinomaan aviomiehen tahto ja yhteisön sosiaalinen kontrolli. Heidän itsenäisyytensä toimii kuitenkin perheen ja yhteisön hyväksi, liittää heitä tiukemmin siihen sen sijaan että vieraannuttaisi.

Itsenäisyyden ja itsevarmuuden kasvun voi ymmärtää myös omien sisäisten voimavarojen löytämisenä sekä valtasuhteiden tiedostamisena ja näkyväksi tekemisenä. Esimerkiksi annoskorttiliikkeen kauppias käyttää suurta valtaa naisten elämään niin kauan, kun he eivät ole tietoisia juridisista oikeuksistaan eivätkä osa käyttää lain heille suomaa valtaa nauttia oikeuksistaan. Kun kauppiaan tai vaikkapa asuntoviraston virkailijoiden vallankäyttö ja erityisesti sen väärinkäyttö tehdään näkyväksi, se murenee. Yksittäinen nainen saattaa käyttää tätä valtaa, mutta suurin painoarvo sillä on ryhmän yhteisvoimana.

Yhteisöllinen voimantunne on tärkeä erityisesti tilanteissa, joissa valtasuhteet ovat epätasapainoissa. Delhin haastatteluryhmässä korostui naisten ratkaisevasti muuttunut asema suhteessa viranomaisiin, koska uudelleen-asutusalueen asukkaat ovat heistä riippuvaisia. Muutos tällaisessa valtasuhteessa ei ole ollut helppo, ja kertoo varsin suuresta asioiden haltuunotosta. Naiset kuvasivat, etteivät enää pelkää ketään eikä kukaan voi estää heitä toimimasta. He näkivät nyt itsensä aktiivisina subjekteina.

Ryhmä on vaikuttanut meihin niin suurella määrällä, ettemme enää hyväksy korruptiota. Jos kohtaamme viranomaisten korruptiota nousemme sitä vastaan. Varoitamme heitä, että olette viranomaisina meidän palvelijoitamme ja työskentelette meitä varten. Itse asiassa viranomaiset yrittävät joskus lahjoa meitä, mutta emme suostu siihen. (Haastattelu 25.1. 2006, N11)

Tässä on kyse yhteisvoimasta, egalitaarisesta vallasta, jossa ihmiset toimivat yhdessä yhteisten asioiden puolesta. Kuten Heikkilä & Heikkilä (2005, 27) kirjoittavat: ”Yhteisvoiman lisääminen saa aikaan jatkuvan muutoksen. Myös jokaisen omien ajatusten ja tunteiden muuttuminen lisää yhteisvoimaa. Samalla kun yhteisvoima kehittyy, jokainen voi samanaikaisesti kehittää omaa voimaansa.” Ainoastaan yksilön henkilökohtaiseen valtaistumiseen tähtäävä työote ei siis välttämättä ole riittävä, jos se ei tue osallisuutta yhteisön jäsenenä.

4.2.4 Aviomiehen ja muun yhteisön suhtautuminen

Aviomiehet suhtautuivat lähes poikkeuksetta naisten toimintaan aluksi kielteisesti ja saattoivat yrittää estää näitä osallistumasta ryhmän tapaamisiin. Naapurit saattoivat paheksua aviomiehelle tämän vaimon viettävän pitkiä päiviä poissa kotoa tekemässä ties mitä. Miehet pelkäsivät oman ja perheensä maineen puolesta ja pyrkivät rajoittamaan naisten liikkumista ja toimintaa. Naisten työn tulokset ja yhteisön heille osoittama kunnioitus kuitenkin saivat pääosan miehistä muuttamaan mieltään. Monet ryhtyivät tukemaan vaimonsa toimintaa.

Ryhmän alkuvaiheessa mieheni sanoi, ettet sinä tiedä mistään mitään, pysy vaan kotona. Mutta ihmiset tulivat kotiini pyytämään apuani. Kun mies näki tämän kehityksen, hän alkoi ajatella toisin. Nykyään hän auttaa minua liikkumaan paikasta toiseen, tilipidossa, kirjeiden kirjoittamisessa.

Alkuvaikeuksien jälkeen naisten toiminta yhteisön hyväksi useimmiten yhdistää puolisoitakin uudella tavalla ja parantaa aviomiehenkin asemaa. Vaimon valtaistuminen voi siis edistää myös aviomiehen valtaistumisprosessia. Tämä tukee siis oletusta siitä, että ympäristön tuella ja suotuisilla olosuhteilla voidaan edistää valtaistumista. Samoin Deshmukh-Ranadiven (2002) ajatus tilojen laajenemisesta ja supistumisesta on nähtävissä haastatteluista.

Ennen mies ei pärjännyt kotona ilman minun työtäni. Nykyään hän hoitaa kotityöt minun ollessani poissa – vaikka koulutuksessa. Naapurit eivät enää epäile, mitä teen kylillä, ja tulevat myös pyytämään neuvojani. – – Hoidan nykyään perheen tilit mieheni sijaan, annan muille ihmisille neuvoja kuinka pankissa asioidaan, kuinka tili avataan yms. (Haastattelu 28.12.2006, N1)

Ennen ryhmään liittymistäni mieheni ei päästänyt minua ulos kodistamme. Kun yritin, hän hakkasi minut. Nykyään hän tukee minua. Säästöjeni avulla [mieheni] on voinut ostaa autoriksan – ennen hän oli härkävankkunien kuljettaja. – – Olen dalitnainen,

eivätkä muut yhteisöt kunnioittaneet minua, mutta nyt olen työni vuoksi saanut arvostusta. Naapurini halusivat mukaan ryhmään, koska uskoivat minun pystyvän tekemään asioita. (Haastattelu 28.12.2005, N5)

Perheenjäseneni sanoivat, että miksi menisit [ryhmän] kokoukseen, älä mene. Vakuutin palaavani parin minuutin päästä, koska paikka on aivan lähellä. Tuon ruokaostokset samalla. Tällä tavoin karkasin kokoukseen. Vanhin tyttäreni valitti, että nyt hän joutuu tekemään kaikki kotityöt. Vakuutin hänelle tekeväni ne palattuani. – – [Kokouksissa] sain tietoa, opin asioita. [Nähtyään ryhmän toiminnan vaikutukset] perheeni ymmärsi työmme tärkeyden. (Haastattelu 25.1.2006, N10)

Intia on yhteisöllisempi yhteiskunta kuin Suomi. Myös sen sosiaaliturva rakentuu enemmän yhteisöjen ja ihmisten omien verkostojen varaan, kun taas Suomessa järjestelmä on rakennettu tukemaan yksilöitä ja ydinperheitä. Silti esimerkiksi suomalaisia pitkäaikaistyöttömiä kannattelevat arjessa yhteisöllisyys ja sosiaaliset verkostot samalla tavoin kuin haastattelemiani intialaisnaisia. Naiset saavat yhteisöllisyydestä voimaa ja tukea, joka tekee heistä vahvoja sekä yksilöinä että yhteisönä. Ilman sosiaalista kannattelua olisi nousu sortavia instituutioita vastaan näiden naisten näkökulmasta mahdotonta. Ryhmän merkitys voiman- ja tiedonlähteenä nousi esiin kaikissa puheenvuoroissa. Heikkilä & Heikkilä (2005, 31) korostavat, että yhteistoiminta tekee valtaistumisesta monipuolista ja mahdollistaa tarpeellisen palautteen saamisen. Prosessi on usein vastavuoroinen: valtaistumisen edistyessä myös osallistuminen lisääntyy.

Haastattelemieni naisten pyrkimykset tukea muita ja edistää näiden valtaistumista puolustavat myös määritelmää valtaistumisesta vuorovaikutuksena. Vuorovaikutuksella voidaan lisätä tai vähentää ihmisten edellytyksiä valtaistumiseen, varsinkin tilanteessa, jossa toinen osapuoli edustaa valtaa tai auktoriteettia. Naiset tietävät, että vuorovaikutuksessa muiden yhteisöjen kanssa voidaan näiden asemaa parantaa, vuorovaikutuksessa viranomaisten kanssa voidaan muuttaa käytäntöjä ja vaikuttaa myös heidän lastensa tulevaisuuteen. Toinen haastattelemistani ryhmistä jopa aktiivisesti koulutti muiden yhteisöjen naisia.

5 TUTKIMUKSEN ARVIOINTI JA LUOTETTAVUUS

Kaikenlaisen ihmisiin kohdistuvan laadullisen muutoksen mittaaminen on haasteellista – herää myös kysymys, onko se aina edes tarpeellista. Valtaistumista on pyritty mittaamaan monenlaisin keinoin. Esimerkiksi bangladeshilaisissa tutkimuksissa ulkopuolisiksi indikaattoreiksi naisten valtaistumiselle on asetettu naisen liikkuvuus (liikkumisalueen laajuus), taloudellinen turvallisuus (tuotannon ja käteisvarojen omistajuus), kyky tehdä hankintoja, osallistuminen suuriin päätöksiin, kyky tehdä valintoja ilman perheen painostusta, poliittinen tiedostaminen sekä osallistuminen julkisiin kampanjoihin. Mikäli muutoksia tapahtuu usealla osa-alueella, naisen on katsottu valtaistuneen. (Hashemi ym. 1996, Amin & Pebley 1994, Knuutilan 2005, 25 mukaan). Omassa tutkimuksessani olen lähtenyt ihmisten kokemuksista ja niiden synnyttämästä asiantuntijuudesta.

Valtaistuminen merkitsee erilaisissa kulttuureissa eri asioita, siksi tiettyjen indikaattorien siirtäminen paikasta ja kontekstista toiseen on ongelmallista (Kabeer 1998, 66–67). Muun muassa statuksen ja työn yhteydet nähdään eri tavoin erilaisissa kulttuureissa: Bangladeshissa huntun eli *purdah*-kulttuurissa naisten eristäminen, sekluusio edustaa kulttuurista ideaalia. Naisen osallistuminen kodin ulkopuolisiin töihin on nykypäivään saakka ollut näkyvä todiste kotitalouden köyhyydestä. Naiset ovat hakeutuneet kodin ulkopuolisiin töihin vain, jos he ovat olleet liian köyhiä välittämään sosiaalisesta statuksesta. (Knuutila 2005, 25.) Tilanteen muutos edellyttää asennemuutosta niin yksilön, yhteisön kuin yhteiskunnankin tasolla. Haastattelemieni naisten sosiaalinen asema ja -mahdollisuudet sekä heidän oma ja yhteisönsä asennoituminen on selvästi muuttunut valtaistumisen myötä.

Haastattelemilleni naisille on suullisesti kolmannen osapuolen tulkkauksella selitetty, mihin tarkoitukseen haastatteluja käytetään. Kirjallinen selvitys ei olisi kannattanut, koska haastattelemistani naisista vain yksi osasi jossain määrin englantia eivätkä kaikki olleet lukutaitoisia. Täyttä varmuutta siitä, että asia on ymmärretty juuri niin kuin kerroin ei tietenkään ole. Tärkeintä kuitenkin on, että haastatellut ymmärsivät heidän kokemustensa tulevan osaksi lopputyötäni ja sillä tavoin julkisiksi. Kerroin heille, etten käyttäisi työssä heidän nimiään, mutta naisten mielestä sillä ei ollut väliä. Heillä ei ollut pelkoa identiteetin paljastumisen mahdollisesti aiheuttamasta stigmatisaatiosta.

Tutkimukseni luotettavuutta pohdittaessa ratkaisevimmat kysymykset ovat kielimuuri sekä pieni haastatteluryhmä. Kun tieto kulkee monen kielen kautta, on aina väärinkäsitysten mahdollisuus. Tein tutkimusta harjoitteluvaihdon yhteydessä omalla budjetillani, joten en voinut hankkia virallista tulkkia. Monet kehitysyhteistyöhankkeita toteuttavat järjestöt pyrkivät hankkimaan tukemansa järjestön ulkopuolisen, riippumattoman tulkin. Oma näkemykseni kuitenkin on, ettei tulkin ulkopuolisuus välttämättä tee keskustelusta suurempaa tai rehellisempää. Rahoitussuhde luo joka tapauksessa riippuvuussuhteen, joka vaikuttaa keskusteluun tulkaaajasta huolimatta. Omassa tutkimuksessani ei rahoitussuhdetta ollut, minkä voi ajatella lisäävän haastattelujen luotettavuutta. Toki tukijärjestöjen intresseissä on esittää onnistuneensa mahdollisimman hyvin, mutta haastatteluissa keskityin naisten omiin kokemuksiin ja näkemyksiin, en niinkään järjestön rooliin.

Haastateltavia oli vain 11, mutta ammattikorkeakoulun opinnäytetyö on paljon esimerkiksi pro gradu-tutkimusta suppeampi. En siis pyrkinyt hakemaan luotettavuutta laajalla otannalla. Haastatteluryhmien valinnassa on kuitenkin yritetty löytää kaksi selvästi erilaisissa olosuhteissa elävää ryhmää. Vastauksien samankaltaisuuksien voi siis olettaa antavan ainakin viitteitä siitä, miten intialaisnaiset ymmärtävät valtaistumisen ja miten se vaikuttaa heidän elämäänsä ja yhteisöönsä. Jäin vain miettimään, olisinko saanut samanlaisia tuloksia haastattelemalla miehiä. Naisten rooli yhteisön ja yhteiskunnan vastuunottajina on kuitenkin erilainen käytännössä kaikissa yhteiskunnissa.

Vaikka ihmisten kokemukset ja olosuhteet ovat aina ainutlaatuisia, niistä on löydettävissä piirteitä muiden ihmisten kokemuksista ja elinolosuhteista muualla maailmassa. Kehitysyhteistyössä on tästä runsaasti esimerkkejä – esimerkiksi marginalisoitujen kansanryhmien, kuten alkuperäiskansojen, kokemuksissa ja kohtaamissa ongelmissa Aasiassa ja Afrikassa on paljon samaa. Saattamalla näitä ihmisiä yhteen voidaan löytää tietoa ja ratkaisuja, joita vastaavissa tilanteissa olevat ihmiset voivat soveltaa. Mikä tärkeintä, näiden kokemusten jakaminen voi olla valtaistavaa. Tieto siitä, ettei ole ongelmineen yksin ja niiden yli voi päästä, on jokaisen vertaisryhmän perusta. Omassa tutkimuksessani tapaamilleni naisille oli valtaistavaa kuulla minun kokemuksistani sekä saada jakaa omia kokemuksiaan. Minulle taas oli valtaistavaa kuulla heidän kokemuksiaan sekä kokea, että selviydyin ensimmäisestä tutkimustehtävästäni yksin vieraassa maassa.

6 PÄÄTÄNTÄ

Tehdessäni haastatteluja mietin, olisiko suomalaisilla opittavaa ja annettavaa intialaisille. Kummassakin maassa on vahva vertaisryhmien perinne, vaikka ne luonteeltaan voivat olla hyvin erilaisia. Tutkimusta voisikin jatkaa tekemällä vastaavia haastatteluja Suomessa, jolloin saadaan lisää vertailtavuutta ja voidaan etsiä valtaistumista menetelmiä, joita voisi soveltaa molemmissa maissa.

Koen, että suomalaisten olisi ainakin hyvä ottaa oppia intialaisten tavasta rakentaa ja ylläpitää vahvaa ryhmähenkeä. Me-henkeä ylläpidetään erilaisilla rituaaleilla – esimerkiksi musiikilla, retkillä tai syömällä yhdessä. Ryhmällä saattaa olla oma laulu, joka lauletaan jokaisen tapaamiskerran aluksi tai lopuksi. Vaikka omaa laulua ei olisi, kuuluu musiikki yleensä tapaamiskertoihin. Ryhmän jäsenillä on usein omat roolinsa lauluihin liittyen – kuka soittaa rumpua, kuka muistaa aina sanat, kuka osaa tanssia. Kaikki ovat yhtä lailla tärkeitä, koska heillä on oma erilainen paikkansa sekä yksilöinä että osana yhteisöä.

Merkittävin ero on ehkä kuitenkin sen, että Suomessa vertaisryhmien jäsenet hyvin harvoin ovat toistensa kanssa tekemisissä ryhmätilanteiden ulkopuolella. Sen sijaan intialaiset naisryhmät tulevat usein samasta yhteisöstä tai lähialueilta, ja oppivat tuntemaan toisensa läheisesti. Suomessa vertaisryhmissä käsitellään monesti arkoja asioita, kuten mielenterveys- tai päihdeongelmia, joihin liittyy voimakas sosiaalinen stigma. Intiassa köyhyys, kastittomuus ym. ovat yhtä lailla sosiaalisia stigmoja, mutta ne ovat sitä näkyvästi. Suomessa vaikkapa päihdeongelma tai työttömyys eivät välttämättä näy ulospäin. Intiassa yhteiskuntaluokka ja uskontokunta selviävät sukunimen ja joskus myös asuinpaikan perusteella. Stigma on koko yhteisön tiedossa, ja sitä on yhteisöllisessä kulttuurissa vaikeampi piilottaa.

Tasa-arvoiseksi tuleminen edellyttää itsearvostusta ja kokemusta todellisista vaikuttamismahdollisuuksista ja vaihtoehtoista. Ilman valtaa omaan elämään ei ole myöskään pyrkimystä vaikuttaa ongelmien syihin. Jos ihminen kokee, ettei hänellä ole vaihtoehtoja, hän kokee myös olevansa vailla valtaa. Valinnatkaan eivät ole aina mieluisia, mutta ne ovat askel eteenpäin tilanteessa, jossa niitä ei lainkaan. Valinnan mahdollisuuksien löytämisessä on kyse myös ihmisen maailmankuvan laajenemisesta ja valtasuhteiden tai tilojen muuttumisesta.

Kuten ensimmäisessä luvussa kävi ilmi, osa valtaistumisen tulkitsijoista pitää sitä asiana, jonka esimerkiksi työntekijä voi antaa asiakkaalle. Itselläni heräsi kysymys, onko ajatus siitä, että valta on työntekijän annettavissa tai ”lainattavissa” enemmän työntekijän ja ammattilaisen asemasta kiinni pitämistä? Lähtökohta, että asiakkaalla on itsellään olemassa tarvittavat voimavarat muuttaakseen elämäänsä, horjuttaa auttaja – autettava -asetelmaa ja institutionalisoitua ammatillisuutta. Tällä en suinkaan tarkoita, että työntekijä olisi tarpeeton. Sosiaalialalla on kuitenkin hyvä asennoitua tekemään itsestään asiakkaalle tarpeeton tukemalla tämän valtaistumisprosessin mahdollisuuksia. Valinnan mahdollisuuksien näkeminen toivottamalta tuntuvassa tilanteessa antaa ihmiselle voimavaroja ja voi muuttaa hänen yhteiskunnallista paikkaansa objektista subjektiksi.

LÄHTEET

- Adams, R. 2003. *Social work and empowerment*. Kolmas painos. BASW Practical Social Work.
- Adhikary, P. 2001. *Local participatory planning for grassroot democracy*. Artikkelijulkaisussa *Conversations on democracy: challenges of consolidating grassroots democracy in South Asia. Proceedings of 19-20 March 2001 Nepal-India/North-South Dialogue*. Heinrich Böll Foundation, Centre for the Study of Developing Societies & KEPA.
- Batliwala, S. 1993. *Empowerment of women in South Asia: Concepts and Practices*. New Delhi. Naila Kabeerin artikkelissa *Reflections on the measurement of women's empowerment*; teoksessa Sisask, Anne (toim.): *Discussing Women's Empowerment. Theory and Practice*. SIDA studies no.3. Tukholma.
- Deshmukh-Ranadive, J. 2002. *Space for power: Women's work and family strategies in South and South-East Asia*. Centre for Women's Development Studies. Intia: Rainbow Publishers.
- Freire, P. 2005. Sorrettujen pedagogiikka. Suomentanut Joel Kurtti; toimittanut Tuukka Tomperi. Tampere: Vastapaino.
- Harju-Tolppa, M. 2004. Monikulttuuristen naisryhmien voimaantuminen ja sosiaaliset verkostot. Ammatillinen lisensiaattitutkimus, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos, Tampereen yliopisto. Settlementijulkaisu 15. Suomen Settlementiliitto.
- Heikkilä, J & Heikkilä, K. 2005. *Voimaantuminen työyhteisön haasteena*. WSOY.
- Heinonen, A. 1998. *Teräsmies ja kävelevä hyypiö*. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja. Tietosanoma.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Järvikoski, A; Härkäpää, Kristiina & Pättikangas, Mervi. 1999. *Vammaisen henkilön valtaistuminen – palvelujärjestelmän avulla vai ilman sitä?* Teoksessa *Pyörätuolitango – näkökulmia vammaisuuteen*. Toim. Susanna Nouko-Juvonen. Helsinki: Edita.
- Kabeer, N. 1998. *Can buy me love? Re-evaluating the empowerment potential of loans to women in rural Bangladesh*. Institute of development studies, Sussex, UK.
- Kabeer, N. 2001. *Reflections on the measurement of women's empowerment*. Teoksessa Sisask, Anne (toim.): *Discussing Women's Empowerment. Theory and Practice*. SIDA studies no.3. Tukholma.
- Knuutila, R. 2005. *Swami nai. Bangladeshilaiset pääelättäjänaiset ja työn mahdollisuudet*. Pro gradu-tutkielma. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Kortteinen, M. & Tuomikoski, H. 1998. *Työtön – tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä*. Toinen painos. Helsinki: Tammi.

- Kuronen, M. 2004. *Valtaistumista vai voimavaraistumista – Feministisiä näkökulmia empowermentiin sosiaalityön käsitteenä ja käytäntönä*. Teoksessa Sukupuoli ja sosiaalityö: sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikirja 2004. Toim. Kuronen, Granfelt, Nyqvist ja Petrelius. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Laitinen, H.; Voipio, T.; Grönqvist, M. 1995. *Yhteisön ääni – osallistavien menetelmien opas*. KEPA.
- Levy Simon, B. 1994. *The empowerment tradition in American social work*. Columbia University press.
- Metteri, A. 2004. Hyvinvointivaltion lupaukset ja kohtuuttomat tapaukset. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY ry. Helsinki: Edita.
- Mehtäläinen, H. & Taipale, T. 2000. *Aikuisuus ja autonomia*. Teoksessa: Landonlahti, Tarja & Pirttimaa, Raija (toim.). Erityispedagogiikka ja aikuisuus. 1.-2. painos. Espoo: Palmenia-kustannus.
- Payne, M. 1997. *Modern social work theory*. Toinen painos. London: MacMillan Press Ltd.
- Payne, M. 2005. *Modern social work theory*. Kolmas painos. London: Palgrave Macmillan.
- Rostila, I. 2001. *Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet*. Jyväskylä: SoPhi.
- Räsänen, J. 2004. *Voimaannuttava työvalmennus – ehtoja, edellytyksiä, mahdollisuuksia ja malleja*. Suomen työvalmennusakatemia.
<http://www.tampere.fi/projekti/tyontiet/juhanirasanen.pdf>
- Sen, G. 1997. *Empowerment as an approach to poverty. Background paper to the Human Development Report 1997*. Working paper series Number 97/07.
- Siitonen, J. 1999. *Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua*. Oulu: Oulun yliopisto.
- Surrey, J. 1991. *Relationship and Empowerment*. Teoksessa Women's Growth in connection. Writings from the stone center. Toim. Jordan, Kaplan, Miller, Stiver and Surrey.
- Swaraj Foundation. <http://www.swaraj.org/whatisswaraj.htm>, viitattu 17.7. 2005
- Thinkquest Team 26523. 2005. The Man – the Mahatma. Mahatma Gandhi and the story of Independence. Luettu 6.9. 2005
<http://library.thinkquest.org/26523/mainfiles/swaraj.htm>.
- Toikko, T. 2005. *Sosiaalityön ideat. Johdanto sosiaalityön historiaan*. Tampere: Vastapaino.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2004. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Ulkoasianministeriön kehityspoliittinen osasto. 2005. global.finland.fi (URL).
<http://global.finland.fi/koyhyys/toimialat/demokratia.html>, luettu 19.9. 2005

Ulkoasianministeriön kehityspoliittinen osasto. 2005. global.finland.fi (URL). 2005. <http://global.finland.fi/gender/ngo/peruskasitteet.html>, luettu 19.9. 2005

Vakimo, T. 2001. *Meissä olisi mahdollisuus, mutta meitä ei halua kukaan! – selvitys maahanmuuttajien ja muiden erityisryhmien erityisopetuksen ja erityisen tuen tarpeesta.* Helsingin Diakoniaopisto, Paso-tiimi 2001.

World Bank. 2002. *Empowerment and poverty reduction: A sourcebook.* Luommos 1.5. 2002.

Liite 1: Ryhmähaastattelujen kysymyspohja

1. Kerro taustastasi: kuinka vanha olet, oletko naimisissa/naimaton, onko sinulla lapsia?
2. Oletko käynyt koulua, jos niin mihin luokkaan asti?
3. Työskenteletkö tai oletko työskennellyt kodin ulkopuolella, jos niin missä ja kauanko?
4. Kuinka ja koska päädyit mukaan ryhmään?
5. Mitä ryhmä merkitsee sinulle: saatko tukea, onko elämäsi muuttunut, onko asemasi perheessä/yhteisössä muuttunut?
6. Oletko havainnut muutoksia itsessäsi: itseluottamuksessa, ajattelutavassa, oletko saavuttanut jotain oikeuksia yms., joita aikaisemmin itselläsi/ryhmällä ei ollut?
7. Onko koko yhteisössä tapahtunut muutoksia ajattelussa tai toiminnassa ryhmän toiminnan vuoksi?
8. Mitä empowerment sinusta tarkoittaa?

Liite 2: Haastateltavien taustat

Ryhmä 1: Sattankulam, Tamil Nadu, Intia. Sedco-järjestön tukema.

Nainen 1:

- 42-vuotias
- naimisissa, kolme lasta
- ylioppilas
- kotiäiti, Pacnhayat Level Federationin (PLF) puheenjohtaja

Nainen 2:

- 47-vuotias
- naimisissa, viisi lasta
- suorittanut 11. luokan, myöhemmin kurssittautunut mm. tietokoneiden käytössä
- yrittäjä (pieni tietokonekoulutuspiste), PLF:n hallituksessa
- oma-apuryhmässä viisi vuotta

Nainen 3:

- 38-vuotias
- naimisissa, kaksi lasta
- suorittanut kuudennen luokan
- useiden oma-apuryhmien yhteisen osuuskaupan myyjä, PLF:n varapuheenjohtaja
- oma-apuryhmässä seitsemän vuotta

Nainen 4:

- 36-vuotias
- naimisissa, kolme lasta
- suorittanut 10. luokan, parhaillaan tietokonekursilla
- kotiäiti
- oma-apuryhmässä kuusi vuotta

Nainen 5:

- 34-vuotias
- naimisissa
- viisi lasta
- yliopistotutkinto englanninkielistä kirjallisuudesta
- työskentelee hallituksen Women Development Corporationilla, PLF:n sihteeri
- oma-apuryhmässä viisi vuotta

Ryhmä 2: Delhi, Haryana, Intia. Ankur-järjestön tukema.**Nainen 6:**

- 40-vuotias
- naimisissa, neljä lasta
- käynyt vain yhden luokan koulua
- kotiäiti, Bhalaswa Shakti Manch ResourceGroupin jäsen
- ryhmässä alusta saakka viitisen vuotta)

Nainen 7:

- 42-vuotias
- naimissa, kuusi lasta
- ei ole käynyt lainkaan koulua
- kotiäiti, Bhalaswa Shakti Manch ResourceGroupin jäsen
- ryhmässä alusta saakka

Nainen 8:

- 40-vuotias
- naimissa, viisi lasta
- ei ole käynyt lainkaan koulua
- kotiäiti, Bhalaswa Shakti Manch ResourceGroupin jäsen
- ryhmässä alusta saakka

Nainen 9:

-70-vuotias

-naimissa, neljä lasta

-suorittanut kahdeksan luokkaa, opinnot katkesivat vesirokkoon

-kotiäiti, Bhalaswa Shakti manch Resource Groupin jäsen

-ryhmässä alusta saakka

Nainen 10:

-40-vuotias

-naimisissa, kaksi lasta

-kävi ensimmäistä luokkaa noin puoli vuotta

-kotiäiti, Bhalaswa Shakti Manch ResourceGroupin jäsen

-ryhmässä alusta saakka

Nainen 11:

-42-vuotias

-naimisissa, seitsemän lasta

-opiskeli ensimmäistä luokkaa kotiopetuksessa tms. pari kuukautta

-kotiäiti, Bhalaswa Shakti Manch ResourceGroupin jäsen

-ryhmässä alusta saakka

AAKKOSJÄRJESTYKSESSÄ KIITOKSET NIILLE, JOTKA AUTTOIVAT SUURESTI SEN MUOTOUTUMISESSA JA TEKIVÄT SEN MAHDOLLISEKSI:

Ankur-järjestön työntekijät ja oma-apuryhmien naiset, Narendra Bastar, Jukka-Pekka Fabrin, Toni Haapanen, Outi Hakkarainen, Marjo Harju-Tolppa, Päivi Helanti, Ulla-Maija Koivula, Katja Kuorikoski, Mika-Petri Lauronen, Marjatta Leinonen, ODAM-järjestön työntekijät ja oma-apuryhmien naiset, Pard-järjestön työntekijät ja oma-apuryhmien naiset, Rajendra Prasad, Rajendra Ravi, Sedco-järjestön työntekijät ja oma-apuryhmien naiset, Sirpa Tietäväinen sekä kaikki muut, jotka ovat olleet asian kanssa tekemisissä.